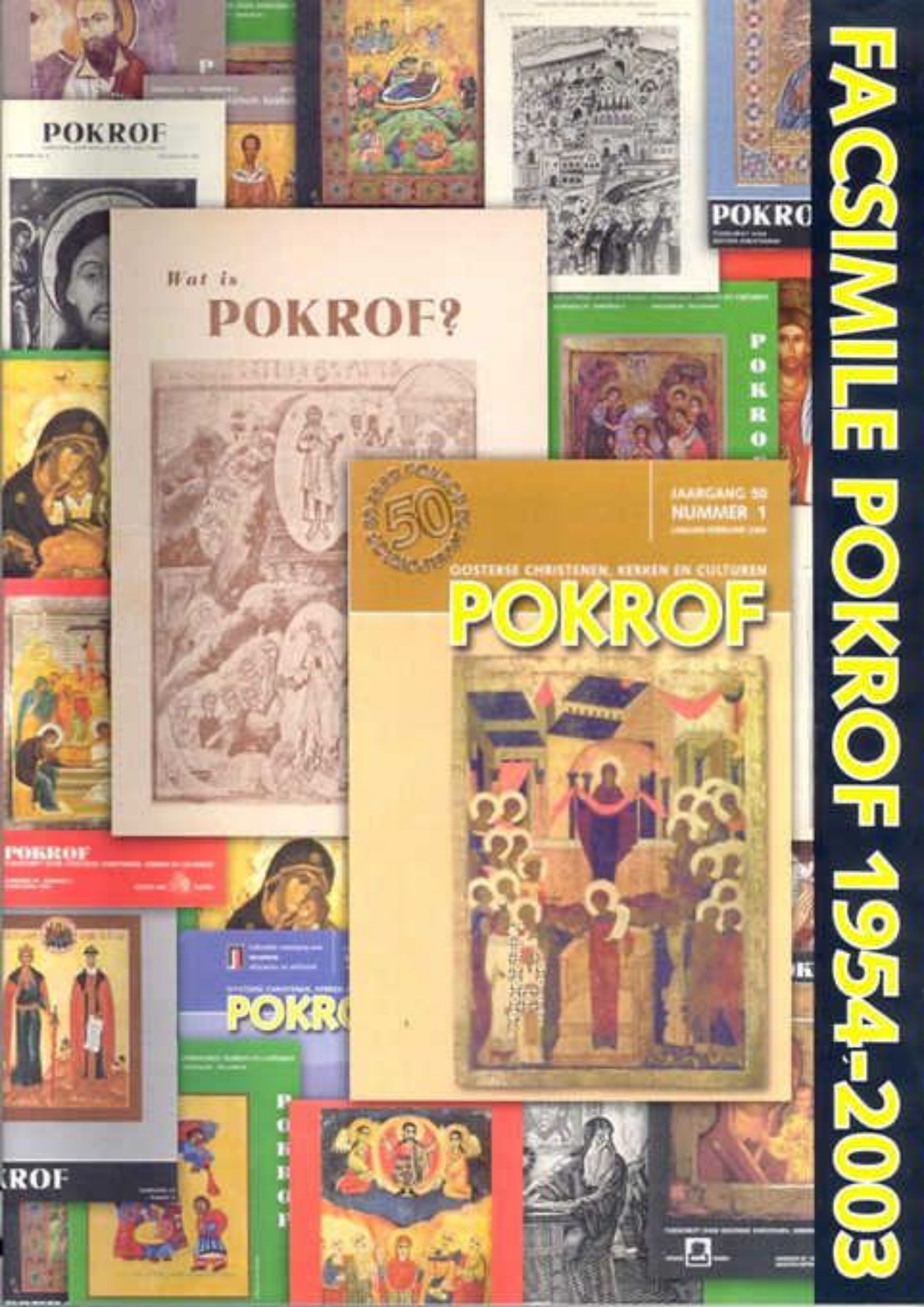
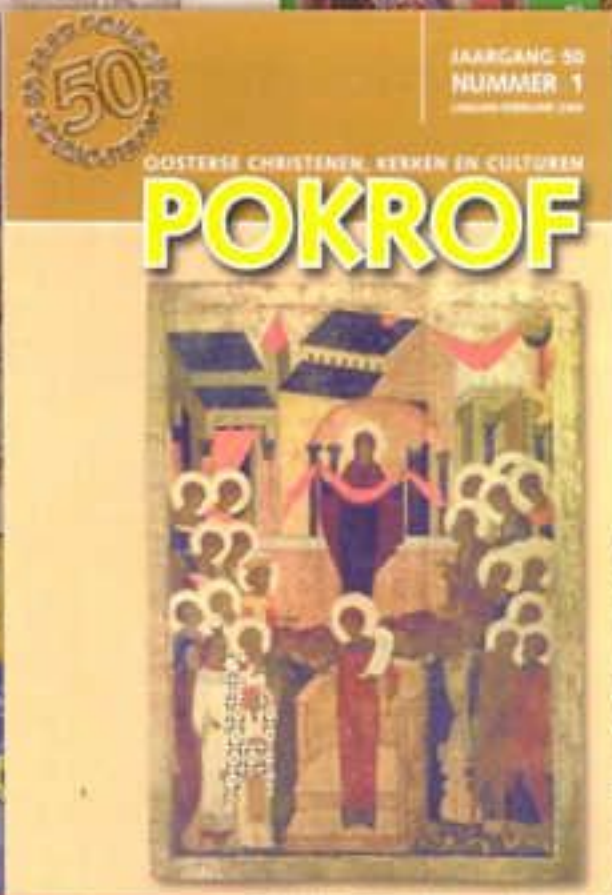
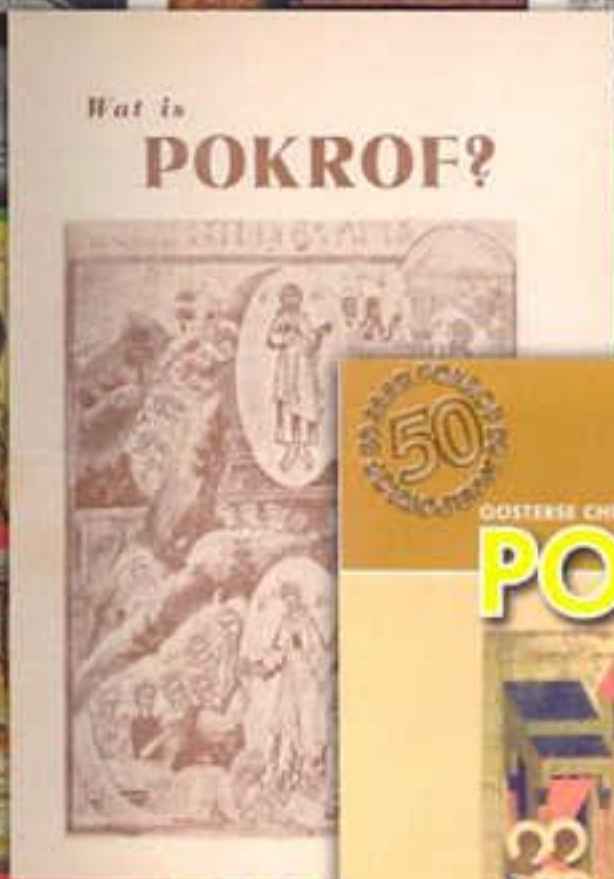

FACSIMILE POKROF 1954-2003

LITURGISCHE KALENDER 2003

DECEMBER *nieuwe stijl*

M	1	NAHUM, profeet
D	2	HABAKUK, profeet
W	3	SEFANJA, profeet
D	4	BARBARA, grootmartelares JOHANNES VAN DAMASCUS, priestermonnik
V	5	SABBAS, de 'gewijde' monnik
Z	6	NICOLAAS, de Wonderdoener, bisschop van Myra

**ZO 7 ZESNTWINTIGSTE ZONDAG NA PINKSTEREN
AMBROSIUS, bisschop van Milaan
Ef 5:9-19; Lk 12:16-21 (Grieks: Lk 13:10-17) TOON 1**

M	8	PATAPIUS, monnik in Thebe
D	9	ONTVANGENIS VAN DE MOEDER GODS DOOR ANNA
W	10	MENAS, HERMOGENES en EUGRAPHUS, martelaren
D	11	DANIEL, de styliet
V	12	SPYRIDON, bisschop van Trimythos op Cyprus, wonderdoener
Z	13	EUSTRATIUS, LUCIA en gezellen, martelaren

**ZO 14 ZONDAG VAN DE VOOROUERS DES HEREN
THYRSUS, LEUCIUS en CALLINICUS, martelaren
Kol 3:4-11; Lk 14:16-24 TOON 2**

M	15	ELEUTHERIUS, bisschop en martelaar
D	16	HAGGAI, profeet
W	17	DANIEL en de drie jongelingen
D	18	SEBASTIANUS en gezellen, martelaren
V	19	BONIFATIUS, martelaar te Tarsis
Z	20	IGNATIUS, bisschop van Antiochië, martelaar Zaterdag vóór Kerstmis

**ZO 21 ZONDAG VOOR DE GEBORTE DES HEREN
JULIANA, maagd en martelares en gezellen
Hebr 11:9-10:32-40; Mt 1:1-25 TOON 3**

M	22	ANASTASIA, grootmartelares
D	23	Voorfeest; de 10 martelaren van Kreta
W	24	Paramonie van de GEBORTE DES HEREN EUGENIA en gezellen, martelaren
D	25	GEBORTE VAN ONZE HEER, GOD EN VERLOSSER JEZUS CHRISTUS Gal 4:4-7; Mt 2:1-12
V	26	Synaxis van de MOEDER GODS Hebr 2:11-18; Mt 2:13-23
Z	27	STEFANUS, aartsdiaken en eerste martelaar Zaterdag na Kerstmis

**ZO 28 ZONDAG NA KERSTMIS, Gedachtenis van JOZEF,
JACOBUS en DAVID; De heilige martelaren van Nicomedie
Gal 1:11-19; Mt 2:13-23 TOON 4**

M	29	De ONSCHULDIGE KINDEREN van Bethlehem
D	30	ANYSIA, martelares
W	31	MELANIA van Rome, kloosterlinge

JANUARI 2004 *nieuwe stijl*

D	1	BESNIJDENIS DES HEREN; BASILIUS DE GROTE Kol 2:8-12; Lk 2:20-21, 40-52
V	2	SILVESTER, paus van Rome Voorfeest van de Verschijning des Heren
Z	3	MALEACHI, profeet - Voorfeest

**ZO 4 ZONDAG VÓÓR DE VERSCHIJNING DES HEREN
Synaxis van de ZEVENTIG APOSTELEN
2 Tim 4:5-8; Mk 1:1-8 TOON 5**

M	5	Vigilie van de Verschijning des Heren THEOPEMPTUS, bisschop en THEONAS, martelaren
D	6	VERSCHEIJNING VAN ONZE HEER, GOD EN VERLOSSER, JEZUS CHRISTUS Titus 2:11-14, 3:4-7; Mt 3:13-17 Grote Waterwijding
W	7	Synaxis van JOHANNES DE DOPER
D	8	Nafeest; GEORGIUS, abt van Choziba
V	9	Nafeest; POLYEUCTUS, martelaar
Z	10	Nafeest; GREGORIUS, bisschop van Nyssa

NOVEMBER/DECEMBER *oude stijl*

M	18	PLATO en ROMANUS, martelaren
	19	OBADJA, profeet
	20	Voorfeest van MARIA's Intrede in de Tempel
	21	INTREDE VAN DE MOEDER GODS IN DE TEMPEL Hebr 9:1-7; Lk 10:38-42, 11:27-28
	22	Nafeest; FILEMON en gezellen, apostelen uit de Zeventig
	23	Nafeest; AMPHILOCHIUS, bisschop van Iconium

**ZO 24 VIJFENTWINTIGSTE ZONDAG NA PINKSTEREN
Nafeest; CATHARINA, grootmartelares
Ef 4:1-6; Lk 8:41-56 TOON 8**

M	25	Teruggave van het feest van MARIA's Intrede CLEMENS, paus en martelaar
	26	INNOKENTIJ van Irkutsk; ALYPIUS de Kioniet, styliet
	27	MOEDER GODS van het Teken
	28	STEPHANUS DE JONGERE, monnik
	29	PARAMON en PHILOMEUS, martelaren
	30	ANDREAS, de eerstgeroepen apostel

**ZO 1 ZESNTWINTIGSTE ZONDAG NA PINKSTEREN
NAHUM, profeet
Ef 5:9-19; Lk 12:16-21 TOON 1**

M	2	HABAKUK, profeet
	3	SEFANJA, profeet
	4	BARBARA, grootmartelares
	5	SABBAS, de 'gewijde' monnik
	6	NICOLAAS de Wonderdoener, bisschop van Myra
	7	AMBROSIUS, bisschop van Milaan

**ZO 8 ZEVENENTWINTIGSTE ZONDAG NA PINKSTEREN
PATAPIUS, monnik te Thebe
Ef 6:10-17; Lk 13:10-17 TOON 2**

M	9	ONTVANGENIS VAN DE MOEDER GODS DOOR ANNA
	10	MENAS, HERMOGENES en EUGRAPHUS, martelaren
	11	DANIEL de Styliet
	12	HERMAN van Alaska; SPYRIDON de Wonderdoener, bisschop
	13	EUSTRATIUS en gezellen, martelaren
	14	THYRSUS, LEUCIUS en CALLINICUS, martelaren

**ZO 15 ACHTENTWINTIGSTE ZONDAG NA PINKSTEREN
ZONDAG VAN DE VOOROUERS DES HEREN
ELEUTHERIUS, bisschop en martelaar
Kol 3:4-11; Lk 14:16-24 TOON 3**

M	16	HAGGAI, profeet
	17	DANIEL en de drie jongelingen
	18	SEBASTIANUS en gezellen, martelaren

DECEMBER/JANUARI *oude stijl*

	19	BONIFATIUS, martelaar
	20	Voorfeest van de Geboorte des Heren; JOHANNES van Kronstadt IGNATIUS, bisschop van Antiochië, martelaar
	21	Zaterdag vóór Kerstmis; JULIANA, maagd en martelares

**ZO 22 ZONDAG VAN DE HEILIGEN VAN HET OUDE VERBOND
Voorfeest; ANASTASIA, grootmartelares
Hebr 11:9-10,17-23, 32-40; Mt 1:1-25 TOON 4**

M	23	De 10 martelaren van Kreta
	24	Paramonie van de GEBORTE DES HEREN EUGENIA, martelares
	25	GEBORTE VAN ONZE HEER, GOD EN VERLOSSER, JEZUS CHRISTUS Gal 4:4-7; Mt 2:1-12
	26	Synaxis van de MOEDER GODS Gedachtenis van JOZEF, JACOBUS en DAVID
	27	STEFANUS, aartsdiaken en eerste martelaar
	28	De heilige martelaren van Nicomedie

Mariakerk in Hah (Foto: H. Hollerweger, TURABDIN)

Oude Assyrische traditie Kerst in de Syrisch-orthodoxe Kerk

Assyrische christenen, zoals Syrisch-orthodoxen en verwante christenen uit Mesopotamië, beschouwen zichzelf als de culturele erfgenamen van de oude Assyrisch-Babylonische beschaving. Het Assyrische volk uit het land tussen Eufraat en Tigris werd gekerstend in de eerste eeuwen na Christus. Met de mensen werden ook de feesten gekerstend, zodat gebruiken uit het oude Mesopotamië voortleven. Bijvoorbeeld met het Kerstfeest, als men in de Syrisch-orthodoxe Kerk het grote vuur ontsteekt. Bij diensten in heidense tempels vereerde men zo de vuurgod. De link: de herders verbrandden hun houten fluiten en wandelstokken om Jezus van warmte te voorzien in de koude decembernacht waarin Hij werd geboren

De Assyriërs werden in de eerste eeuwen na Christus in een razendsnel tempo gekerstend. Deze snelle kerstening van het Assyrische volk en hun enorme devotie tot het christendom en de H. Drie-eenheid is te verklaren uit de heidense geschiedenis van de Assyriërs, de geschiedenis van het antieke Mesopotamië. In het oude Mesopotamië vormden de god der overwinning en verlossing, Ashur, de liefdesgodin Ishtar en de god des levens Ea

een drie-eenheid aan de top van de Assyrisch-Babylonische godenwereld. Abrohom G. Sowmy beschrijft deze voorchristelijke drie-eenheid in zijn literaire meesterwerk over de muziek van de Syrisch-orthodoxe Kerk en de cultuur van de christenen uit Mesopotamië. Zijn gedachte werd recentelijk bevestigd door S. Parpola.* Na de val van hun rijk bleven de Assyriërs trouw aan hun goden en herbouwden zij hun tempels en steden. Eeuwenlang

hadden zij te lijden onder het juk van vreemde heersers. Tot aan de komst van Christus hoopten zij op de verlossing door de goden van hun heidense godsdienst.

De Assyriërs worden christen

De christelijke boodschap bereikte de Assyriërs via de apostelen en hun leerlingen in de eerste eeuwen van onze jaartelling. De Blijde Boodschap (Evangelie) over de hemelse verlossing werd hartelijk ontvangen, waarbij de H. Drie-eenheid van Vader, Zoon en heilige Geest de plaats innam van de heidense goden Ashur, Ishtar en Ea.

De wereldlijke leiders van de Assyriërs hadden sinds de val van Nineveh, de hoofdstad van Assyrië, geen controle meer over hun rijk en hun volksgenoten. Hun macht was in handen gekomen van de hogepriesters in de tempels. Deze traditie bleef bestaan,

In Nederland wonen circa 40.000 Assyrisch christenen. Ongeveer 20.000 ervan zijn lid van de Syrisch-orthodoxe Kerk. Zij wonen doorgaans in Enschede, Hengelo, Oldenzaal, Rijssen en Amsterdam.

De andere 20.000 wonen verspreid in Nederland en zijn voornamelijk afkomstig uit Irak en lid van de Assyrische Kerk van het Oosten en de Chaldeeuwse katholieke Kerk. De Assyriërs leven al meer dan 4000 jaar in Mesopotamië, het land tussen de Eufraat en de Tigris, de bakermat van de beschaving. In Irak vormen de Assyriërs na de Koerden de grootste etnische minderheid met circa 2 miljoen leden. In Syrië leven nog steeds ongeveer 2 miljoen christenen. In Iran, Libanon en Turkije leven nog kleinere christelijke gemeenschappen, die de culturele erfgenamen vormen van de oude Assyrisch-Babylonische beschaving. (M. Arsan)

ook na de komst van Christus. Patriarchen en bisschoppen bleven hun volk leiden en vormden de cultuur om tot een pure theocratie; een wereld van goddelijke beloning, straf, interventie en verlossing. Men verlangde met smart naar de komst van de Messias, de mens geworden God. De Assyrische christenen wijdten hun tempelliederen, melodieën, poëzie en religieuze gebruiken nu toe aan Christus, de Verlosser. Het hemelse paradijs was voortaan hun enige levensdoel en een kerk of klooster was een stukje hemelse paradijs op aarde. Zo bouwden zij al vanaf de eerste eeuwen van het christendom duizenden kerkjes en honderden kloosters in Noord-Mesopotamië.

Oude rituelen

Een typisch oud-Mesopotamisch ritueel als het zwaaien met het

wierookvat vond via de Syrisch-orthodoxe Kerk een weg naar de latere Byzantijnse Kerk. De Romeinen namen het gebruik over en gaven het door aan de andere Europese volkeren. Ook het grote vuur dat tijdens Kerstmis wordt aangestoken in de Syrisch-orthodoxe Kerk, een oud-Mesopotamisch gebruik dat voortvloeit uit verering van de vuurgod in de tempels van Mesopotamië, werd later gekerstend. Het verhaal gaat immers dat de herders hun houten fluiten en wandelstokken verbrandden om zo Jezus van warmte te voorzien tijdens de koude decembernacht waarin Hij werd geboren. Dit is uiteraard vergelijkbaar met de heidense traditie van de 'Tannenbaum' (Kerstboom), die op dezelfde wijze in de West-Europese cultuur gekerstend is.

De kerkliederen, die worden gezongen in acht basismelodieën (de zogeheten 'Acht Tonen', red.) met honderden variaties en verschillende accenten per regio, vinden eveneens hun oorsprong in de heidense tempels. De liederen worden voorgedragen door op zijn minst twee koren, die elkaar al zingend beantwoorden. De muziek en poëzie bleven hetzelfde, alleen werden er nu niet de 'goden' mee vereerd, maar de éne God.

Tur Abdin

De Genocide van 1915 op christenen in het Osmaanse Rijk heeft van de ooit zo trotse Syrisch-orthodoxe Kerk een kleine geloofsgemeenschap gemaakt van slechts een paar honderd ziele. De meerderheid van de Syrisch-orthodoxe christenen

van vandaag heeft haar wortels in het gebergte Tur Abdin in Noord-Mesopotamië aan de rivier de Tigris. De eigen traditie leert dat de Drie Koningen die Jezus zochten hun weg gingen via dit gebergte. Aangekomen in een van de dorpen, besloten de aanvankelijk twaalf (!) koningen slechts drie van hen door te sturen naar Palestina om zo geen onrust te veroorzaken. De andere negen koningen bleven achter tot de terugkomst van deze drie. Op de plek van de wederkomst besloten zij een 'tempel' te bouwen ter ere van de H. Maagd en Christus. Nog steeds staat daar de Moeder Gods-kerk in het dorpje Hah in Tur Abdin.

Kerstmis vieren

Voorafgaand aan Kerstmis wordt tien dagen gevast. Volgens de Syrisch-orthodoxe traditie houdt dit in dat men geen dierlijke producten, met uitzondering van vis, mag nuttigen. In oudere tijden was deze vastentijd vijftig dagen lang, later is dit aantal gereduceerd tot vijftientig en uiteindelijk tien dagen.

De Syrisch-orthodoxen vierden Kerstmis in het vaderland iets anders dan nu in Europa. Ver voor zonsopgang, om 4 uur 's ochtends, begon in de kerk de mis die doorging tot wel 8 uur. In Europa begint men niet eerder dan 7 uur en rond 11 uur rondt men rustig de dienst af. De liederen die tijdens de mis van Kerstmis gezongen worden, hoor je slechts één keer per jaar. Een ervan is het Lied der Engelen, Teshbuhto l'Alloho bamraume `al ar'o shlomo u shayno la bnay nosho, 'Geprezen zij God in den hoge en moge op

Beth Gazo (= 'schathuis', het boek met de muziek van de Syrisch-orthodoxe kerk. Foto uit de uitgave van de musicus N. Iskander.)

aarde vrede neerdalen onder de mensen'. Volgens het evangelie (Lk 2,14) werd dit lied door de engelen gezongen toen zij de herders berichtten over de geboorte van de Messias. Tijdens de mis van Kerstmis worden uit de gelovigen in de kerk drie personen gekozen om de Drie Koningen te representeren. Tijdens deze speciale dienst loopt de priester, gevolgd door de misdienaars en de Drie Koningen, een grote ronde rond het grote vuur midden in de kerk. Al zingende, omgeven door wierook en bellen, verkondigt de priester de geboorte van de Messias aan de gelovigen. Na de dienst feliciteren de gelovigen elkaar met traditionele wangzoeven en omhelzingen buiten de kerk. Thuis aangekomen wordt het vasten beëindigd met een heerlijke maaltijd, die dagen van te voren is voorbereid.

Een van de opmerkelijkste tradities is wel het bezoeken van alle vrienden en kennissen van huis aan huis. Men bezoekt elkaar in groepjes en wenst elkaar nogmaals een Zalig Kerstfeest toe. Deze warme traditie wordt ook hier in Europa nog in ere gehouden. Enkele dagen na Kerst volgt het bezoek van de priester aan elk gezin van zijn gemeenschap. Hij zegent het huis en de familie, wederom gebruikmakend van wierook en specifieke liederen. De traditie vertelt ons nog dat elk gezin de priester en de kerk een gift aanbiedt in de vorm van geld. In vroegere tijden werd dit ook in de vorm van graan of andere landbouwproducten gedaan. In deze 'warme dagen' van december wordt extra gebeden voor de armen, de zieken en de slachtoffers van rampen en oorlogen. Massaal belt men naar familie en vrienden die in het buitenland wonen. En vol heimwee praten zij over de dagen van voor de vlucht, over de bakermat der beschaving, hun vaderland: Mesopotamië, waar voor hen alles is begonnen.

Matay Arsan

Matay Arsan is actief lid van de Assyrische Jeugd Federatie in Nederland en lid van het Assyrische koor van AMVE (Assyrische Mesopotamische Vereniging Enschede, www.bethnahrin.nl).

* A.G. Sowmy, *Mardutho d Suryoye* [= *Cultuur der Assyriërs*], volume I-XIII, Sao Paulo, Brazil; S. Parpola, 'Assyrians after Assyria', *Journal of Assyrian Academic Studies*, Vol. XIII No. 2, 1999, zie: <http://www.atour.com/news/national/20000703a.html>; S. Parpola 'Sons of God: The Ideology of Assyrian Kingship'- *Archaeology Odyssey* November/December 1999 http://www.bib-arch.org/bswb_AO/bswao0604kprdg3.html.

ASSYRIËRS

Historisch. De Assyriërs waren in de Oudheid een Semitisch volk dat in Mesopotamië woonde. Veel wetenschappers zijn van mening dat het volk als zodanig reeds voor de christelijke jaartelling in andere volken is opgegaan en zo met zijn eigen taal en politieke macht is verdwenen in de geschiedenis.

Kerkelijk. De kerk van Perzië, die in de Late Oudheid haar eigen weg ging en vaak 'nestoriaans' werd genoemd, is zich de laatste eeuwen 'Assyrische Apostolische Kerk van het Oosten' gaan noemen. Men legt hiermee een verband met het oude volk der Assyriërs.

Etnisch. De laatste 100 jaar laten een nieuw nationaal bewustzijn zien onder midden-oosterse christenen die tot één van de Syrische kerken behoren (de 'Assyrische Apostolische Kerk van het Oosten', de Syrisch-orthodoxe Kerk, etc.) en die doorgaans een neo-Aramese taal spreken. Men noemt zich, als etnische groep, 'Assyrisch'. Dit etnische zelfverstaan is zo ingeburgerd dat in een land als Irak deze christenen als 'Assyriërs' worden aangeduid. NB De feitelijke identificatie van de huidige Arameestalige christenen met de antieke Assyriërs wordt door enkele wetenschappers, met name uit eigen kring, geaccepteerd, maar de eerlijkheid gebiedt te zeggen deze visie geen steun krijgt vanuit de gangbare wetenschap der oriëntalistiek.

Politiek-cultureel. 'Assyriërs' kunnen ook diegenen worden genoemd in kringen van Syrisch-orthodoxe en aanverwante christenen, die hebben gekozen voor de benaming 'Assyrie'. Er zijn ook groepen onder met name de Syrisch-orthodoxen die deze keuze niet maken en zich 'Arameeërs' noemen of 'Suryoye'. Sommigen gebruiken twee of meer termen door elkaar heen.

(Redactie)

'DE LIEVE HEER LOOPT ACHTER DE PLOEG'

Op de avond voor Kerstmis trekken in Oekraïne kinderen langs de huizen om hun Kerstliederen te zingen. Aan het eind wordt de toehoorders een goede gezondheid toegewenst, een gunst gevraagd, of wordt Gods zegen afgeroepen. Het is een oud gebruik dat sinds de kerstening van Oekraïne nog steeds plaatsvindt.

Op deze mooie avond trekt een kleine ploeg voren op de akker.

De Lieve Heer loopt achter de ploeg.

De heilige Petrus vuurt het paardje aan en Onze Lieve Vrouw brengt het avondmaal en zij zegt: "Ach, lieve Zoon, wil deze akker ploegen dan zullen wij tarwe zaaien op deze mooie avond." Ik wens alle mensen die van goede wil zijn een goede avond.

Voor de Oekraïners is Kerstmis het belangrijkste familiefeest van het jaar. Het wordt op plechtige wijze gevierd. De kerkelijke getijden zijn vanaf 20 december geheel gericht op het wonder van Christus' geboorte. In de families maakt iedereen zich op om het Kerstfeest gezamenlijk te vieren. De kinderen oefenen hun koljadky en kijken er naar uit om deze in hun steden en dorpen ten gehore te kunnen brengen. Zowel in de manier waarop Kerstmis gevierd wordt, met name de feestelijkheden thuis, als in het zingen van de koljadky-liederen zijn nog steeds heidense invloeden aanwezig. Vanaf 988 werd Oekraïne gekerstend. De bloeiende heidense religie en tradities waren diep geworteld in de bevolking en de kerk was niet in staat deze volledig uit te roeien. Daarom nam de kerk een tolerante houding

aan ten opzicht van de oude gebruiken en nam ze deze over in de gebruiken op de kerkelijke feestdagen. Oude heidense gebruiken, zoals het feest van de winterzonnwende en het feest van de vruchtbaarheid werden deel van de christelijke traditie. Misschien is dit de reden waarom in Oekraïne Kerstmis zo uniek en diep symbolisch is.

De symboliek is nog duidelijk merkbaar bij het maal op Kerstavond, 'swjatyj wetsjir (ook wel: swjata wetsjera)' (heilige avondmaaltijd). Twee tafellakens op elkaar symboliseren de aanwezigheid van de voorouders en de gestorvenen (het onderste symboliseert de voorouders), er staat een extra lege stoel voor de geest van de overledenen, en twaalf gerechten verzinnebeelden de twaalf apostelen (in het heidens gebruik de twaalf nieuwe manen van het jaar).

Koljadky en Stjsjerdriwky

De Kerstliederen kunnen in twee hoofdgroepen worden verdeeld: de 'koljadky' (of koljady) en de 'sjtsjedriwky'. De koljadky worden vooral gezongen op Kerstavond en 25 december; de sjtsjedriwky worden gezongen op 6 januari, Epifanie.

De herkomst van de namen is niet duidelijk. Voor de koljadky wordt verwezen naar het Latijnse 'calendae', dat de eerste dag van de maand betekent. Gogol schrijft echter: 'Koljadky noemt men bij ons de liederen die op de avond voor Kerstmis buiten, onder het raam gezongen worden. Men zegt dat er vroeger een nar was met de naam 'Koljadà' waarvan men dacht dat hij een god was. Van hem zijn ook de koljadky afkomstig'.

Rimski-Korsakow zegt bij zijn toelichting op zijn opera Kerstnacht: "Toen ik gelezen had hoe in de

Oekraïense dorpen de feesten met Kerstmis gevierd werden met al hun voor-christelijke gebruiken, zoals die van de winterzonnwende en vage voorstellingen van goden als Owsen en Koljadà, heb ik deze elementen van uitgestorven heidens volksgehoof in de opera opgenomen. In de opera trouwt Oksana haar bruidegom met Kerstmis en onder de triomferende geluiden van de beschermgoden Koljadà en Owsen verdwijnen de boze geesten tot volgend jaar.”

Sjtsjedriwky zou een afleiding zijn van een woord dat ‘genereus’ betekent. Vaak worden in deze liederen de landeigenaar, zijn vrouw, zoons, dochters en ieder familielid toegezongen en verheerlijkt. Verwacht wordt dat de gastheer de zangers na afloop iets geeft. Wat geld, een stuk worst of andere lekkernijen.

Dit is een weldadige en goede avond.

“Gastheer bent u thuis?”

We weten dat hij thuis is:

hij zit op de ereplaats aan tafel

en hij heeft een kostbare bontjas aan.

Zij handen zijn blank

en om zijn bontjas heeft hij een ceintuur

die rijk met edelstenen bezet is.

Aan zijn ceintuur hangt een leren tasje,

gevuld met goudstukken,

die voor anderen bestemd zijn.

Aan ons, kinderen, geeft hij kleine munten.

Zowel de koljadky als de sjtsjedriwky hebben heidense elementen, maar vele daarvan zijn gekerstend. Zo wordt in een lied van heidense oorsprong een landeigenaar wakker gemaakt door een zwaluw die hem zegt voorbereidingen te treffen voor gasten die onderweg naar hem zijn: de zon, de maan en de regen. Met andere woorden: hij moet de goden gunstig stemmen voor de komende oogst. In de gekerstende versie zijn de drie gasten veranderd in Jezus Christus, de heilige Nicolaas en de heilige Georgius.

De thema's

De Oekraïense Kerstliederen hebben verschillende thema's, in tegenstelling tot de westerse Kerstliederen, waarin vooral de geboorte van Christus jubelend wordt bezongen. Natuurlijk gaan vele Oekraïense Kerstliederen over de geboorte van

Christus en de daarmee verbonden uitingen van blijdschap als zingen, dansen, bazuingeschal, cimbaalklanken et cetera. Sommige liederen bevatten mythologische elementen en andere gaan terug in de geschiedenis en bezingen heroïsche episodes uit levens van prinses die favoriet waren bij de bevolking.

De engelen daalden uit de hemel neer,

gaven een teken en riepen tot de mensen op aarde:

Koningen, bespeel de violen.

Prinses, blaas de trompetten.

Christus is geboren. Looft Hem.

Alle naties moeten begrijpen dat God met ons is.

Maar er zijn er ook diverse liederen met een meer contemplatief karakter en die, door de vreugde van Christus' geboorte heen, vooruitblikken op de gebeurtenissen met Pasen:

Over brede vlakten en diepe zeeën ging Maria.

Zij zag de plaatsen waar Jezus

gevangen genomen zou worden

en waar zijn handen zouden worden vastgespijkerd.

Christus, God, wij vereren U.

Moge uw genade ons bijstaan.

Andere Kerstliederen bezingen de kindermoord in Bethlehem:

Schrei niet, Rachel, zie, de kinderen zijn niet dood.

Zij stierven wel, maar komen weer tot leven

in het nieuwe Jeruzalem.

Hun enige schuld was

dat Gods Zoon schuldig werd bevonden.

Door toedoen van Herodes

werd een bloedbad aangericht,

zo groot als de zee.

Zij hebben onschuldige kinderen gedood,

omdat zij op zoek waren naar Christus.

Voor het offer van hun leven

hebben zij een groter loon ontvangen:

hun zielen zijn niet gestorven, zij leven!

Zingend langs de deuren

Op stap gaan als een koljadky-groep vraagt een goede voorbereiding. Iedere groep heeft een leider. Eén lid van de groep wordt gekleed als een geit. Een andere zanger draagt een tas om alle gaven die men onderweg krijgt in te doen. Iemand draagt een ver-

lichte ster met zes punten die aan een lange stok bevestigd is: de ster van Bethlehem. In sommige plaatsen gebruikt men zelfs muziekinstrumenten zoals de viool, cimbaal, of de trembita (een houten pijp, ca. 2,5 tot 3,5 meter lang, die door de Hutsuls in de Karpaten gebruikt werd).

Vroeger was het koljadky zingen meer dan alleen zingen; het was min of meer volksopera. Om te mogen zingen moest de groep zangers eerst toestemming aan de heer des huizes vragen. Als die toestemming verkregen was, mochten zij het huis binnengaan. Binnen zong men dan voor ieder lid van het gezin een lied, beginnend met de heer des huizes.

*Een zwaluw roept met een vrolijk lied
de heer des huizes naar buiten.
Kom naar buiten, heer, kijk naar uw voerbak.
Er zijn lammetjes geboren.
Als al uw dieren gezond blijven,
zult u veel geld hebben.
Maar als u geen geld meer hebt,
dan hebt u altijd nog een knappe vrouw.*

Dit laatste type lied is verwant aan de liederen die gezongen werden na afloop van de oogsttijd. In deze liederen worden ook de leden van de familie verheerlijkt en worden wensen van voorspoed en gezondheid voor allen uitgesproken. In de koljadky wordt de boer (meestal ook de landeigenaar) 'valk' genoemd of 'nachttegaal'. Zijn echtgenote wordt 'duif' genoemd en vergeleken met 'kersenbloesem in de boomgaard' of met 'de bloeiende roos in de tuin'. De kinderen worden 'jonge rozen' genoemd. De boer met zijn kinderen is 'de maan temidden

van de heldere sterren'. Deze verheerlijking werd gecombineerd met het aanroepen van magische krachten voor een overvloedige oogst in het komende jaar.

De zangers voerden ook eenvoudige dansen uit. Op het programma stond altijd een korte humoristische sketch waarbij de geit betrokken wordt. De aanwezigheid van de geit komt voort uit heidense gebruiken, waarbij de geit de god van de vruchtbaarheid voorstelde. In de sketch gaat de geit dood, om vervolgens weer tot leven te worden gebracht. Hiermee worden de dood van de winter en de geboorte van de lente gesymboliseerd.

De voorstelling eindigde altijd met korte gelukwensen in dichtvorm. Deze gelukwensen werden voor ieder adres dat bezocht werd, zorgvuldig geselecteerd. Na afloop van de voorstelling trok de groep koljadky-zangers verder naar een volgend adres.

*Aan de hemel is een heldere ster verschenen
om de hele wereld van liefde te doordringen.
De verlossing is naar ons gekomen
om aarde en hemel te verenigen.
Gezegend is de Zoon van God.
Hij schenkt ons geluk en liefde.
Alle krachten van de hel
kunnen ons niet van U scheiden.
Christus is geboren, Hem zij alle glorie.*

John de Bruijn

John de Bruijn is voorzitter van het Tilburgs Byzantijns Koor.

In verschillende streken in Europa, zoals in Duitsland, Oostenrijk en België, kent met het 'Driekoningen zingen'. Dit is enigszins vergelijkbaar met het 'koljadky zingen' zoals dat in Oekraïne gebeurt. In Italië worden met Driekoningen (= Epifanie) cadeautjes gegeven, zoals bij ons met het Sinterklaasfeest op 6 december. Ook in het zuiden van Nederland bestaat een levendige Driekoningen-traditie. Vele kinderen en zangkoren trekken op 6 januari in groepjes langs de huizen om hun Driekoningenliederen te zingen en verwachten daarvoor ook een kleine gave of wat snoep. In de geest van de koljadky-zangers trekken ook leden van het Tilburgs Byzantijns Koor door Midden-Brabant om daar bij families, verenigingen en kloostergemeenschappen hun Oekraïense koljadky-liederen te zingen. De opbrengst van het zingen komt ten goede aan de hulpprojecten van het koor in Oost-Europa en Rusland. Van de koljadky-liederen van het Tilburgs Byzantijns Koor verscheen eind 2001 een CD. Deze is nog verkrijgbaar bij L. Happel, tel. 013 5111718.

Bezjetsk

*De kerken zijn er blank, de sneeuw welluidend en lichtgevend
en transparant Russisch kristal de nacht.*

Als korenbloemen zijn de ogen van jouw lieve zoon.

De sikkel geler dan de geelste lindenhonig.

Daar opent mij met nederige buiging

het streng geheugen zijn paleizen.

Ik gruwel, sluit de ogen vol ontzetting.

De stad was boordevol van kerstgeluiden.

Anna Akhmatova

(vertaald uit het Russisch door Alexander Konovaloff)

Anna Akhmatova was het pseudoniem van Anna Andrejevna Gorenko. Ze werd geboren op 11 juni 1889 (23 juni volgens de gregoriaanse kalender in het westen) nabij Odessa en stierf op 5 maart 1966 bij Moskou. Ze had al vroeg dichterlijke aspiraties en zou een van de grootste dichters uit de Russische literatuur worden.

Bezjetsk is een stad en een rayon in de provincie Tver (Noord-Rusland), in wat toen de Sovjet-Unie was. Anna Akhmatova schreef het Kerstgedicht Bezjetsk niet zo heel lang na de revolutie van 1917. In 1921 speelde de affaire Tagantsev. Mensen rond deze professor uit het huidige St. Petersburg werden schuldig bevonden aan een anti-Sovjet-complot en gefusilleerd. Ook de dichter Nikolaj Goemiljov, op dat moment de ex-echtgenoot van Akhmatova, was in 1921 één van de tachtig slachtoffers. Op Kerstavond herinnert de dichteres zich zijn gewelddadige dood.

Afbeelding: Akhmatova door Peter Vodkin

GEBOREN UIT EEN MAAGD

Apocriefe Kerstvertellingen

De vier evangelisten zijn zwijgzaam over de omstandigheden van Jezus' geboorte. Van Marcus en Johannes vernemen we niets. Matteüs noemt de gebeurtenis en beschrijft vooral het bezoek van de Wijzen. De verhalen die iedereen kent, Jezus in de kribbe bij gebrek aan plaats in de herberg, de boodschap van de engelen aan de herders, vinden we bij Lucas. De apocriefe evangeliën - de levensverhalen van Christus die de canon niet haalden - bevatten meer bijzonderheden over geboorte en jeugd.

Jozef, telg uit een vooraanstaand geslacht, was waarschijnlijk geen timmerman, maar in de Geschiedenis van Jozef de timmerman, een geschrift dat in Koptische en Arabische versies bekend is en dat waarschijnlijk teruggaat op een Grieks-Egyptisch origineel uit de 4e eeuw, figureert hij toch als zodanig. Het is Christus zelf die het verhaal vertelt, op de Olijfberg, aan zijn leerlingen. Jozef is hier weduwnaar, vader van vier zoons en twee dochters.

Maria, die twaalf jaar is en al drie jaar in de tempel verblijft, kan daar niet langer blijven. Het opgroeiende meisje zou de heilige plaats kunnen verontreinigen. Jozef wordt door het lot uitgekozen om zich met haar te verbinden. En dan zegt Christus: "In haar veertiende jaar kwam ik krachtens mijn eigen wil, en ik ging bij haar binnen, ik, Jezus, julie leven." Het is daarna Gabriël die Jozef in een visioen van zijn twijfels verlost.

Man met een bijl

Nog rijker aan gebeurtenissen is het Proto-Evangelie van Jaco-

bus, waarschijnlijk midden 2e eeuw ontstaan, maar toegeschreven aan Jacobus de Mindere, de broer van Jezus. Ook hier is Jozef nog de handwerkman. Hij loopt rond met een bijl als de weduwnaars in de omgeving bij elkaar worden geroepen, omdat één van hen zich over het meisje Maria moet ontfermen.

Wat er verder wordt geschreven, dient voortdurend om de zuiverheid, de maagdelijkheid van Maria te benadrukken. Maria

was vergeten wat de engel Gabriël haar had verkondigd - vergelijk de tekst van Lucas (2,19), volgens welke ze de geheimen in haar hart bewaarde. Als de tekenen zich op haar zes- tiende openbaren, weet ze niet waar dit vandaan komt. De zwangerschap veroorzaakt een klein schandaal.

De twijfels van Jozef worden uitvoerig beschreven, totdat een engel van de Heer hem toespreekt. En dan komen de verwijten van de hogepriester van de tempel. Het was niet de bedoeling geweest dat Jozef met het meisje zou trouwen, en nog minder dat zij in verwachting zou raken. Is Jozef in het geheim met haar gehuwd? Zowel Jozef als Maria worden aan een waterproef onderworpen

Middeleeuwse mozaïek in de kerk van het beroemde Chora-klooster (Constantinopel), thans het Kariye-museum in Istanboel. Opdracht van Maria in de tempel, een niet-bijbels fragment uit een van de apocriefe evangeliën rond Maria en Christus' geboorte.

- in Numeri 5, 11-31 kunnen we nalezen hoe dat precies ging - als beiden ongedeerd blijven, worden ze niet veroordeeld en mogen ze gaan.

Nieuwe problemen doen zich voor als ze naar Bethlehem moeten voor de volkstelling. De zoons die Jozef al heeft (in dit evangelie is geen sprake meer van dochters), kan hij laten inschrijven, maar hoe moet dat met Maria? "Wat doe ik met dit kind? Hoe moet ik het laten inschrijven? Als mijn vrouw? Maar dat is niet betamelijk. Als mijn dochter? Maar de zonen van Israël weten dat ik geen dochter heb. Laat op die dag de Heer er maar over beschikken zoals Hij wil." En met de zoons van Jozef gaan ze op weg.

Geboorte in de grot

Het kind wordt geboren in een grot, die we kennen van de iconen, anders dan de westerse stal. Van gebrek aan plaats in de herberg wordt niet gerept. Omdat de geboorte nadert, zoeken ze een schuilplaats om het kind ter wereld te brengen zonder aanstoot te geven. Ook hier weer: de zuiverheid van Maria die bewaakt moet worden. Jozef gaat op zoek naar een vroedvrouw. Dan volgt een eigenaardig fragment dat mijn Franse uitgave een hors d'oeuvre noemt, beïnvloed door oosterse verhalen:

"Welnu, ik, Jozef, ik liep en ik liep niet. En ik keek op naar het hemelgewelf en ik zag dat dat onbeweeglijk was, en ik keek naar de lucht en ik zag dat die verstard was van verbazing. En de vogels waren roerloos midden in hun vlucht. En ik keek naar de grond en zag een eetnap, en

arbeiders uitgestrekt voor de maaltijd, en hun handen lagen stil in de eetnap. En zij die kauwden, kauwden niet, en zij die voedsel namen, namen het niet, en zij die het naar de mond brachten, brachten het niet naar de mond. Alle gezichten en ogen waren omhoog gericht." We moeten denken aan de ster die stil bleef staan. "En plotseling hernam het leven zijn loop."

Onderweg roept een vroedvrouw hem aan, en ze gaan naar de grot. "Deze werd omgeven door een donkere wolk. En de vroedvrouw zei: 'Mijn ziel is heden in verrukking gebracht, want mijn ogen hebben wonderen aanschouwd: het heil voor Israël is geboren.' Dadelijk trok de wolk zich van de grot terug, en binnen schitterde een groot licht, dat onze ogen niet konden verdragen. En langzamerhand werd dit licht zachter en toonde ons een klein kind. En het kind nam de borst van Maria, zijn moeder."

Wonderen

De Kerstgeschiedenis wordt verrijkt met enige wonderen. Als de vroedvrouw de grot verlaat, komt ze Salomé tegen, aan wie ze vertelt dat een maagd tegen de wetten van de natuur in een kind heeft gebaard. Salomé: "Zo waar als de Heer mijn God leeft, als ik mijn vinger niet op haar lichaam kan leggen en het niet kan onderzoeken, zal ik nooit geloven dat de maagd een kind heeft gebaard."

"En zij naderde, en legde haar gereed, en Salomé onderzocht haar natuur. En zij riep uit dat zij de levende God had beproefd. 'En kijk hier, ik verlies mijn hand, die door een vuur wordt

verbrand.'" Dan gaat een engel voor Salomé staan en zegt haar het kind aan te raken. Salomé gehoorzaamt en verlaat genezen de grot. Het verhaal over de Wijzen uit het Oosten, de woede van Herodes en de kindermoord komt ongeveer overeen met wat Mattheüs ons vertelt. Als Maria hoort van de plannen van Herodes, verbergt ze haar kind in een voederbak voor het vee.

Johannes, de latere Doper, wordt door zijn moeder Elizabeth naar de bergen gebracht. Als ze nergens een schuilplaats kan vinden, kreunt ze: "Berg van God, ontvang een moeder en haar kind!" "Dadelijk spleet de berg open en ontving haar in zijn binnenste, terwijl hij voor haar nog enig licht doorliet. Want een engel des heren was met hen en beschermde hen." Het Jacobus-evangelie besluit met de marteldood van Zacharias, die de dienaars van Herodes niet wil vertellen waar zijn zoon Johannes is.

Dit apocriefe evangelie komt tegemoet aan de behoefte bij mensen aan verhalen, zeker over Jezus' kindsheid. De belangrijkste thema's zijn de menswording van Christus en de maagdelijkheid van Maria. We zien allerlei motieven die we kennen van de iconen: de grot van de geboorte, de nadruk op de twijfelende Jozef, de aanwezigheid van de vroedvrouwen, de berg die Johannes beschermde. De apocriefen en de iconen, daar zou een apart verhaal over te vertellen zijn.

Dolf Bruinsma

Teksten uit: Evangiles apocryphes, éd. du Seuil, door auteur vertaald uit het Frans.

De oude man Gerila

Dragoş-Gabriel Mîrşanu studeert op de Katholieke Universiteit Nijmegen aan de Graduate School. De 26-jarige Roemeense theoloog hoopt dit jaar met Kerst naar huis te gaan, maar het is nog niet zeker of dat gaat lukken. Hij groeide op in de nadagen van het communistische Roemenië en maakte als jonge jongen de omwenteling mee en de religieuze opleving die daarop volgde. Een gesprek over een seculier en religieus orthodox Kerstfeest.

Zijn vroegste herinnering aan Kerst is de Kerstman. Zijn ouders probeerden altijd een echte Kerstman te regelen. Erg boeiend voor de kleine Dragoş: “Ze plaagden me er mee. Alleen al het bellen aan de deur was zo spannend.” Op Kerstavond werd er een klein, symbolisch cadeau in de schoen gestopt en op Eerste Kerstdag lag er een groot cadeau onder de Kerstboom. “Mijn ouders zijn geboren rond 1950. Ze hebben tot de revolutie van 1990 geleefd onder het communistisch regime. Ze hebben daardoor weinig christelijk geloof meegekregen. Wij, hun kinderen, hebben wat we weten, geleerd van onze grootouders. Mijn grootouders hebben mij geleerd om tot God te praten als een persoon en me geleerd Hem mijn vragen en hoop voor te leggen. Ik heb van hen het Onze

Vader geleerd en geleerd hoe je een kruis slaat. Toen ik klein was, wist ik niet wat het betekende om naar de kerk te gaan, maar ik bracht mijn hele kleine zieltje voor God als ik een kruis sloeg.” “Ik ben mijn ouders veel verschuldigd. Ze lieten me zien dat je in slaap kunt sukkel en kunt liegen, maar niet voor God. Mijn oma bracht me eens, toen ik tegen haar had gelogen, voor een icoon om te herhalen wat ik tegen haar had gezegd. Maar ik kon het niet en moest huilen. Ze was niet meer boos, maar vooral blij dat ik niet tegen God kon liegen.” De kleine Dragoş was veel bij zijn grootouders, die naast zijn school woonden. Ze hadden een persoonlijke relatie met God, maar gingen niet naar de kerk. “Misschien hadden ze meer bij de kerkgemeenschap kunnen horen, maar dat was nu eenmaal

niet zo. Ze deelden met mij wat ze hadden.”

Oude man van de kou

In de communistische tijd werd de Kerstman ‘de oude man Gerila’ genoemd. ‘Gerila’ komt van ‘ger’, Roemeens voor ‘erg koud weer’. De Kerstman heette dus ‘de oude man van het erg koude weer’. Na de revolutie van 1990, die Dragoş Mîrşanu mee-maakte als jongen van dertien, veertien jaar oud, werd het weer gangbaar om hem ‘de oude man van Kerst, ‘craciun’, te noemen. Ondanks de geringe religieuze opvoeding van de mensen, de beperkte kerkgang en het seculiere klimaat onder het communisme, wist iedereen waar het met Kerst om ging. “Het Kerstfeest was toch sterk doordrongen van God door de liederen die we zongen. We hebben een hele sterke en een hele oude traditie van Kerstliederen. Vooral in Moldova [het Roemeense landsdeel, red.] en Transsylvanië. De meeste liederen zijn echte traditionele Kerstliederen. Natuurlijk hebben we ook liedjes over de Kerstman.” Ook nu nog

zijn de liederen een krachtige manier waarop kinderen leren over het Kerstfeest. "Sommigen liederen zijn zo oud dat niemand weet wanneer ze zijn ontstaan."

Eén viering

De Roemeens-orthodoxe kerk viert eucharistievieringen alleen 's ochtends. Daarom is er op Kerstavond geen Goddelijke Liturgie oftewel eucharistieviering. Op een altaar mag in de verschillende Orthodoxe kerken bovendien maar eens per dag eucharistie worden gevierd. Meer eucharistievieringen na elkaar, zoals op de westerse katholieke Kerstavond, is daarom ondenkbaar. Sommige kerken hebben een oplossing gevonden door meer altaren te bouwen in één kerk of kathedraal. In Roemenië zie je het nauwelijks, maar in Rusland en Griekenland komt het vaker voor. Op Kerstavond heeft men vaak een vespers met daarna het gezang van de Kerstliederen. Op Eerste Kerstdag is er dan een Goddelijke Liturgie. Een gebruik dat de laatste twee eeuwen langzaam gewoonte aan het worden is voorafgaand aan Kerst, is het zegenen van de huizen en de mensen die er in wonen door de priester. Dit is ook en vooral gebruik met Epifanie, als de doop in de Jordaan wordt gevierd. Het water uit de Jordaan is teken van nieuw leven en wordt gebruikt om nieuw leven aan te geven voor de mensen.

Eten

Op Eerste Kerstdag is de maaltijd met de familie belangrijk; een feestelijke maaltijd "mét traditionele varkensvleesgerechten,

omdat je in de winter stevig moet eten." De maaltijd volgt op een vastentijd van veertig dagen. Niet iedereen vast die hele periode, maar de meeste mensen toch wel de week voor Kerst. "De maaltijd wordt daarmee als het ware ook een soort verdiende beloning." Mirșanu roemt de rijke producten van het Roemeense land, inclusief de wijn, de kookkunsten en de recepten, die voor goede maaltijden zorgen.

Tweede Kerstdag is gewijd aan Maria vanwege haar rol in de geboorte van Christus. Daarna vierden de Roemenen een echte derde Kerstdag: "Ook op 27 december, de feestdag van de heilige Stefanus, staan de vieringen in de kerken in het teken van het Kerstfeest en gaan de mensen naar de kerk."

Met het oog op Pasen

"We gingen bijna niet naar de kerk met Kerst. Er waren mensen die wel gingen, maar dat was niet de gewoonte." Kerkbezoek was wel standaard met Pasen, dat, anders dan in het westen, in het oosten het meest populair is bij de gelovigen. "Pasen is bij ons hét feest. Zelfs voor degenen die niet geloven heeft het een religieuze lading." Veel mensen gingen met Pasen naar de kerk: "Het was toegestaan, maar het werd wel in de gaten gehouden. Mensen met goede functies gingen soms liever in hun oude dorpskerk dan in de stad."

Ook de theologie van de oosterse kerken stelt het Paasfeest meer centraal. De Roemeense theoloog: "Theologisch gezien is dat juist: de opstanding van Christus is de climax, niet de geboorte." De Kerstviering ver-

wijst vaak naar de Opstanding, zoals alle grote feesten naar Pasen verwijzen: "We bidden bij alle feesten tot God om naar de vervulling te worden geleid die de Verrijzenis is."

Daphne van Roosendaal

Roemeense Kerstliederen op internet:
<http://www.geocities.com/Eureka/Boardroom/3139>
<http://www.viatacrestina.org/clnd.fox?complex>
http://www.crestinism-ortodox.ro/html/09/9d_colinde.html
<http://www.romanianvoice.com/poezii/colinde>
<http://cracium.dntis.ro/colinde.html>

Sorcova

*Ik hoop dat je met blije ogen
zult kijken naar dit vrolijk bosje
kleine bloemen, dat ze je
een eeuwige lente zullen brengen!*

*Al hun geuren, heel hun bloei,
zal een fee op haar getouw
weven voor jou, ze zal lachen, wachten
om de gouden poort voor je open te doen!*

*Mogen je stappen sterk en snel zijn,
altijd juist en nooit verkeerd!*

*Moge je altijd de 'sleutel' vinden,
je liefste dromen uit zien komen,
het altijd hebben zoals je het wilt,
met telkens weer een gelukkige slag!*

*Gezond, rijk,
opgeruimd en netjes
en zo vrolijk mogelijk!*

*Voor jou en iedereen van wie je houdt
vele, schitterende
gelukkige Nieuwjaaren!*

Roemeens Nieuwjaarslied

KERST EN EPIFANIE IN DE KOPTISCH ORTHODOXE KERK

De Roemrijke Geboorte en de Goddelijke Verschijsing

De Koptisch Orthodoxe Kerk viert het Kerstfeest op de 29ste Keyahk, de vijfde maand in de Koptische kalender. Dit is sinds de invoering van de gregoriaanse kalender in 1582 een aantal dagen ná 25 december in het westen. Het feest van Kerstmis is met het feest van Epifanie zo belangrijk in de Koptisch Orthodoxe Kerk dat er één of meer dagen van voorbereiding aan voorafgaan: de 'Paramoon'. De Koptisch Orthodoxe Ossenaar Magdy Ramzy beschrijft de Koptische Kerst.

Het Oude Testament benadrukt dat wij de feesten moeten vieren en ze niet mogen verwaarlozen en schrijft dat God degenen strafte die de heiligheid van de feesten niet hielden.

Wij vieren feesten om de gebeurtenis die ze gedenken niet te vergeten (Ex. 12:14) en we vieren feesten om Gods genade en zijn zorg voor zijn volk aan de nieuwe generatie te leren (Ex.12:22-27).

Daarnaast is het een manier om ons te leren Gods wetten na te komen (Ex.13:8-16).

In het Nieuwe Testament leerde de Heer Jezus ons de feesten te houden en te vieren: "Hij zei: Gaat naar de stad tot dieen-die en zegt tot hem: De Meester zegt: Mijn tijd is nabij; bij u houd Ik met mijn discipelen het Pascha. En de discipelen deden, zoals Jezus hun had opge-

dragen, en zij maakten het Pascha gereed" (Mt. 26:18-19, vgl Joh. 2:13, 7:2 en 10, 10:22). Ook de Apostelen hielden de feesten. Paulus zegt: "Ik zal nog tot Pinksteren te Efeze blijven" (1 Kor. 16:8).

De datum

Aanvankelijk werden de feesten van de Geboorte van Christus en de Openbaring op één dag gevierd. Vanaf de vierde eeuw zijn ze in alle christelijke kerken uit elkaar gehaald, behalve in de Armeense Kerk. De Koptisch Orthodoxe Kerk viert het Kerstfeest op de 29ste

Keyahk, de vijfde maand in de Koptische kalender. Dit is gelijk aan het huidige 7 januari. Vroeger viel 29 Keyahk, Koptisch Kerstmis, samen met 25 december van de juliaanse kalender, maar sinds de invoering van de nieuwe gregoriaanse kalender in 1582 valt het een aantal dagen ná 25 december.

Eerst op de 4e januari, maar in de jaren 1700, 1800 en 1900 werd het verschil doorbe-

Icoon van Christus' Geboorte in Koptische Maria-kerk in Amsterdam, door Adel Nassif.

rekend en kwam er telkens één dag bij. Zo valt 29 Keyahk sinds 1900 op 7 januari. Het zou in 2100 8 januari moeten worden.

Paramoon en Kerst

Het Kerstfeest in de Koptisch Orthodoxe kerk begint de dag voor Kerst (28 Keyahk / 6 januari) op de 'Paramoon van Kerst'. Paramoni is Grieks voor 'voorbereiding van het feest'. Zo'n zelfde dag van voorbereiding wordt gevierd voor het feest van de Openbaring (Epifanie).

Kerkelijke wetenschappers zeggen dat de Paramoon het belang van deze twee feesten benadrukt. Met Kerstmis werd het Woord Gods in het vlees geopenbaard. Het Feest van de Openbaring (Epifanie) gedenkt dat de H. Drie-eenheid verscheen. De kerk stelde de Paramoon in, opdat de gelovigen zich kunnen voorbereiden om het feest met de juiste zuiverheid van lichaam en geest te vieren.

De Paramoon kan oplopen tot drie dagen, afhankelijk van de dag waarop het komende feest valt. Als dit een zondag is, dan wordt de Paramoon gehouden op de voorafgaande vrijdag en zaterdag. Als het feest op maandag valt, dan is de Paramoon op vrijdag, zaterdag en zondag. Anders is het één dag. Er wordt gevast als was het een woensdag of een vrijdag, dus totaal vegetarisch. Woensdagen en vrijdagen zijn de traditionele vastendagen in de oosterse kerken.

Op de avond vóór de Paramoon van Kerstmis worden de vespers en de lofzang van het avondwierookgebed gevierd. De evangelielezing is het geslachtsregister van Jezus Christus, dat de joden

eraan herinnert dat Jezus uit de stam van David komt (Mt.1:1-17). In de dienst van het ochtendwierookgebed op de dag zelf van de Paramoon wordt als verwijzing naar de geboorte van Jezus psalm 76:2 gelezen. De evangelielezing (Mt. 1:18-25) vertelt over de Annunciatie.

Dan begint de Goddelijke Liturgie van die dag van voorbereiding met lezingen over de Menswording: de verlossing (Gal. 3:15-4:18), Gods liefde (1 Joh. 4:1-14) en de belofte (Hand. 13:13-23). Op de Paramoon voor Kerstmis is de psalmpriekoop, die traditiegetrouw steeds wordt gelezen tussen de eerste drie Schriftlezingen en de lezing van het Evangelie, Psalm 110:3-4: "De Heer heeft gezworen en het berouwt Hem niet: Gij zijt priester voor eeuwig, naar de wijze van Melchizedek." De verzen verwijzen ons naar de profetieën van Jesaja over de geboorte van Jezus. De evangelielezing (Lk. 2:1-20) vertelt over de geboorte in Bethlehem.

Aan het eind van deze eucharistie gaan de mensen naar huis om zich voor te bereiden op de nachtmis van Kerstmis. Die is eigenlijk al de mis van Kerstmis. De nachtmis duurt immers tot na middernacht, zodat de communie op de 7e januari is. Op de kerstdag zelf, 7 januari overdag, viert de Koptisch Orthodoxe Kerk geen Goddelijke Liturgie.

In de nachtmis van Kerstmis worden de feestelijke melodieën gezongen die bij een feestmis horen.

Na de mis gaan de mensen naar huis. Daar breekt men het veertigdaagse Kerstvasten met een maaltijd die meestal bestaat uit gekookt kalfsvlees met kalfs-

De H. Mis of eucharistieviering in de Koptische traditie heet in het Arabisch 'al qudās al illāhī', of 'Goddelijke Liturgie'. Iedere Goddelijke Liturgie wordt in de Koptische ritus voorafgegaan door een dienst van het avondwierookgebed op de vooravond én door een dienst van het ochtendwierookgebed in de vroege morgen. Dit zijn resten van de oude kathedrale avond- en ochtenddienst, die worden verweven met het monastieke getijdengebed dat in de Koptische liturgie vrijwel allesbepalend is geworden. Zo kunnen er in de Koptische liturgie van de avond zowel een monastieke als een kathedrale vespers zijn, mooi ineen geweven en alleen voor het oog van de liturgische expert zichtbaar. De Paramoon van Kerstmis en de Paramoon van Epifanie zijn telkens de voorbereidingsdag of -dagen op deze twee achtereenvolgende feesten. Op de Paramoon wordt, net als op het eigenlijke feest, ook een Goddelijke Liturgie gevierd. Dat betekent dat er ook aan de vooravond zelf van die Paramoon een dienst van het avondwierookgebed is. (Redactie)

bouillon en rijst, gebakken kalfsvlees en kalfslever, feta en brood. Op de Kerstdag zelf ontbijt men uitgebreid en is er een Kerstlunch of Kerstdiner waar de hele familie bij elkaar komt in het ouderlijke huis. In Egypte is een Kerstboom met cadeautjes niet gebruikelijk. Wel krijgt iedereen nieuwe kleren en een som geld in handen ('eedyea'). De Koptisch Orthodoxe Kerk kent eigenlijk geen Tweede Kerstdag.

Feest van het Doopsel

De Koptisch Orthodoxe Kerk viert Epifanie op 11 Toubah (19 januari). Dit Feest van het Doopsel is zeer populair. Het heet ook wel 'Feest van het Licht' of 'Feest van de Openbaring', omdat de H. Drie-eenheid werd geopenbaard: de Zoon,

Jesus, kwam uit het water nadat Hij door Johannes was gedoopt en God de Vader riep: “Deze is mijn Zoon, de geliefde, in wie Ik mijn welbehagen heb” en de H. Geest verscheen als een duif.

Vroeger werd het feest met grote praal gevierd. De moslimgeschiedschrijver Mas`udi beschreef het in het jaar 941 als volgt: “De Nijloever was verlicht met vele fakkels en de Egyptenaren, Kopten en moslims, kwamen aan, uitgedost in hun mooiste kleren. Velen sprongen in de Nijl, gelovend dat het geheiligd water was, dat hen van al hun ziekten zou genezen.” Later werd deze praktijk door de kalief verboden en vond de viering voortaan plaats in het kerkgebouw. Het hoofddoel van de viering was het water te heiligen, waarna de gelovigen ermee werden gezegend. Dat water werd in een groot reservoir naar het midden van de kerk gebracht en er werd een speciale liturgie gebeden. Daarna werd het achter in de kerk gezet, waar de gelovigen erin sprongen. In de moderne tijd werd deze praktijk onderdrukt.

Huidige viering

Op de dag voor de viering van Epifanie wordt de Goddelijke Liturgie van de Paramoon gevierd. In de dienst van het avondwierookgebed, op de avond vóór de Paramoon, vertelt het evangelie over de verlossing door het doopsel. Het evangelie van het ochtendwierookgebed spreekt over de gave die de hemel heeft geschonken: “Johannes antwoordde en zei: Geen mens kan iets aannemen, of het moet hem uit de hemel gegeven zijn” (Joh. 3:27). Het evangelie uit de

Icoon van Christus' Doop, idem. (Foto's: Katholieke Vereniging voor Oecumene)

Goddelijke Liturgie spreekt over de genade van het doopsel en ook de andere lezingen spreken over het doopsel.

De avond erop is er een wake en een nachtmis met eigenlijk twee liturgieën. De eerste, de liturgie van het water, vindt plaats in het schip van de kerk. Een karaf met water en een diepe kom worden op een tafel geplaatst waarop twee brandende kaarsen staan. Aan deze tafel bidt men de liturgie van het water. Hierna zegent de priester de gelovigen met het water door een kruis op hun voorhoofd te tekenen. Onder de tafel plaatst men flessen met water die de mensen na de Goddelijke Liturgie mee naar huis nemen. Men sprenkelt ermee in huis en drinkt ervan tot heil van lichaam en geest.

Na de liturgie van het water wordt alles opgeruimd en gaat men over tot de tweede liturgie, de eucharistieviering. In deze viering gaan alle lezingen over de goddelijke verschijning. In de eerdere dienst van het avondwierookgebed had het evangelie

over de H. Geest gesproken en in die van het ochtendwierookgebed over het getuigenis van de Vader (over Jezus). Het evangelie van de Goddelijke Liturgie spreekt nu over Jezus de Zoon van God, hoe Johannes van Hem zei: “En ik heb gezien en getuigd, dat deze de Zoon van God is.” Naast deze evangelielezingen spreken alle andere schriftlezingen over de H. Drie-eenheid. De eucharistieviering lijkt op die van de Kerstnacht mis met haar speciale vreugdevolle melodieën. Na de eucharistie is het eigenlijk al de volgende dag. Men gaat naar huis en eet hetzelfde als in de Kerstnacht.

Het is de gewoonte om deze dag een bezoek te brengen aan de begraafplaats waar familieleden zijn begraven. Daar worden de vruchten van het seizoen, sinaas-appels en mandarijnen, onder de armen verdeeld. Men eet ook een speciale groente, een soort aardpeer die in het Arabisch ‘qulqäs’ heet en in het Latijn ‘colocasia antiquorum’. Ze groeit onder de grond zoals aardappelen.

De Koptisch Orthodoxe Kerk heeft mooie iconen van de feesten van Kerst en Epifanie. Beeld en woord, zang en rituelen, liturgie in de kerk en gebruiken thuis, het vasten en het lekkere eten drukken allemaal het geheim uit dat wij, Koptische christenen, uitbundig vieren in deze tijd van het jaar: God werd mens in zijn Zoon Jezus Christus en is aan ons verschenen.

Magdy Ramzy

Magdy Ramzy is diaken van de Koptisch Orthodoxe kerken in Nederland.

Aan sneeuw geen gebrek. Altijd een witte Kerst.

De hedendaagse orthodoxe keuken Herstel van tradities

Op elke straathoek in Russische steden staat in december een verkoper, die zijn 'Jolka', 'dennenboom' onder neerwarrelende sneeuwvlokken aanprijst. Winterjas en bontmuts wapenen de koper tegen de kou. Sneeuwsporen getuigen van sleeppartijen tot aan de woonblokken. Oudejaarsavond vieren zonder 'Jolka'? Onvoorstelbaar!

Arm of rijk, onder geurende dennentakken wacht ieder kind een cadeau. Tijdens het Sovjet-regime was Kerstmis een verboden feest. De religieuze Kerstviering en tradities raakten maatschappelijk in vergetelheid. Oudejaarsavond vieren mocht wel. 'Djed Maroz', 'Vadertje Vorst', is voor de Russen het evenbeeld van de Kerstman. Vergezeld door in het lichtblauw geklede sneeuwprinsesjes 'Sne-goerotska's', 'Sneeuwvlokjes', bezoekt hij op Oudejaarsavond de gezinnen. Een vrolijk folkloristisch tafereel, waarbij lekker gegeten en vooral gedronken wordt.

In harmonie met de natuur

De Byzantijnse Kerken in Rusland en Oost-Europa hebben weer rotsvast hun plaats in de samenleving. Oude gebruiken en gewoonten rondom belangrijke feestdagen krijgen weer volop gestalte. Naast de pracht en praal van de kerkelijke vieringen brengen diepgewortelde tradities, veelal stammend uit het heidendom, karakteristieke gezelligheid. Bij vieringen, bruiloft of begrafenis, wordt gewoonlijk in de kerk al iets te eten of te drinken aangeboden, hetgeen vaak 'nietsjiejie', de allerarmsten, aanlokt. Psychologisch inzicht en religieuze souplesse hebben de kerk

bewogen tot toevoeging van heidense gebruiken aan de christelijke traditie. Het christendom werd in 988 door vorst Vladimir van Kiev opgelegd aan de bevolking, tot dan toe levend in harmonie met de natuur. Hun grote feesten waren in de wintertijd onder andere de winterzonnende, nieuw licht, en het feest van de vruchtbaarheid, nieuw leven. Deze feesten vloeiden geruisloos over naar het christendom.

Vanuit de Oekraïne waaierden Kerstmis en zijn tradities uit over Rusland en Oost-Europa. Beïnvloeding over en weer. Het gebruik om op Kerstavond langs de huizen te trekken en kerstliederen te zingen stamt uit Polen. Koljadky-liederen zingen, als herder of koning uitgedost, met een verlichte ster, werd in de Oekraïne tot folklore.

Vasten en onthouden

Vorst Vladimir koos voor het Byzantijns christendom, omdat een zichzelf respecterend volk een godsdienst moest hebben. De overleveringen vertellen dat hij verschillende godsdiensten in overweging nam. Hij struikelde vooral over de beperkingen die haaks stonden op de levenswijze van de Oekraïners. Vooral het verbod op het drinken van alcohol deed een duit oftewel een stevige roebel in het zakje.

Eten en drinken spelen in elke godsdienst ontegenzeggelijk een rol. De hindoe eet geen rundvlees; leeft vaak als vegetariër. In het jodendom moet het voedsel kosjer zijn. De moslim eet geen varkensvlees en drinkt geen alcohol. Na zonsopgang tijdens de ramadan: niet eten, drinken, roken en geen seks. De christen kent de liturgische kalender met vasten- en onthoudingsdagen.

Herstel van tradities

Door zeventig jaar Sovjet-regime geraakten de vroegere religieuze gewoonten en gebruiken in de vergetelheid. De Russisch-orthodoxe Kerk heeft in niet aflatende ijver de in onbruik geraakte tradities weer gestalte gegeven. In 1996 verscheen het boek *Pered praznikom*, Rondom de feestdagen, dat verhaalt over orthodoxe overleveringen en de Russische volkskalender. Alle feesten van het jaar passeren uitgebreid de revue. Op de zondagscholen wordt dit boek driftig gehanteerd. Voeg daarbij het boek van Galina Poskrebisheva *Sovremennaja Pravoslavnaja Koechnja*, Hedendaagse Orthodoxe keuken, en de religieuze traditie staat weer als een huis.

Boven de inleiding treft men een onderwijzende vermaning van Serafim Sapovsk aan: "Elke dag moet zoveel voedsel gebruikt worden, genoeg om het lichaam te versterken; daardoor zal het een hulpmiddel zijn om de ziel te vervolmaken in deugdzaamheid, in het andere geval kan het voorkomen dat zowel het lichaam als de ziel verzwakken". Hieraan denkend begrijp ik beter waarom vele Russen er zo stevig uitzien.

In het laatstgenoemde boek worden allerlei heerlijke gerechten in samenhang met de kerkelijke feestdagen en seizoenen beschreven, opgevrolijkt met anekdotes en wetenswaardigheden, actueel en in historisch perspectief. Leuk om bij stil te staan.

Kerstavond in Oekraïne

Door de kerstening werden in de Oekraïne, in Rusland en Oost-Europa, religie, symboliek en tradities, vaak verschillend van streek tot streek, met elkaar verbonden. Zo had de maaltijd op kerstavond in de Oekraïne een diep religieus karakter, waarbij niet alleen de geboorte, maar ook het lijden en sterven in beeld komen. Op de Kersticoon wordt dat scherp verbeeld. De korenaar als symbool uit het verleden krijgt nu betekenis in christelijke rituelen bij voorouderverering.

Volgens het oude gebruik begint het Kerstfeest op de avond van 24 december bij de verschijning van de eerste ster aan de hemel, bestempeld als de ster van Betlehem. Families komen bij elkaar om het feest van Christus' geboorte te vieren met een maaltijd. De tafel is gedekt met twee tafellakens. Het onderste tafella-

ken symboliseert de aanwezigheid van de voorouders, het bovenste is voor de aanwezige familieleden. Vanuit het heidendom werden voorouders beschouwd als welwillende geesten, die wanneer zij werden gerespecteerd voorspoed zouden brengen.

De overledenen worden vaak herdacht. Bij een maaltijd toost de gastheer driemaal, een welkom voor de zeer gewaardeerde gasten. Van ieder zegt hij iets goeds. Daarna toost en drinkt men in stilte op dierbare afwezigen, zoals soldaten, of ontvallenen. Soms blinkt daarbij een traantje. De derde toost betreft het bijzondere van alle aanwezige vrouwen. Door hun charme slaagt de maaltijd. Verlegenheid en glundering alom!

Aan tafel blijft een extra plaats open voor overleden familieleden. Men gelooft dat hun zielen met hen deelnemen aan de maaltijd. Onder de tafellakken en op de vloer spreidt men hooi uit als verwijzing naar de kribbe van Christus.

Het Kerstbrood, bestaande uit drie ringen met daarop een kaars, staat midden op de tafel. De ringvorm verwijst naar de eeuwigheid en de drie ringen naar de goddelijke Drie-eenheid. Voor de huisicoon plaatst het

oudste familielid zorgvuldig een kleine korenschoof, waarin de zielen van de voorouders, gesymboliseerd door korenaren, kunnen verblijven. De gastheer plaatst een pot met in honing gekookte tarwe en klapprooszaad bij de korenschoof, doopt een stukje brood voor elk familielid in de vooraf gewijde honing en reikt het uit. Dit belangrijk gerecht, koetja genaamd, wordt Gods voedsel genoemd. Het vruchtensap dat men drinkt, samengesteld uit twaalf verschil-

Vastenmaal zoals gebruikelijk op Kerstavond; visschotels in allerlei variaties.

lende vruchten, wordt Gods drank genoemd. Na het uitspreken van een gebed wenst men elkaar een goed Kerstfeest toe met de woorden: “Christos Rozdajetsa”, “Christus is geboren”.

De traditionele maaltijd op Kerstavond bestaat uit twaalf vleesloze gerechten. Vleesloos, omdat het de laatste dag van de vasten is, voorafgaand aan Kerstmis. Voor de heidenen betekende de vleesloze maaltijd een onbloedig offer aan de goden en stond ieder gerecht voor elke volle maan in de jaarcyclus. Nu is elk gerecht opgedragen aan een van de twaalf apostelen. Een handige ombuiging door het christendom.

Koetja blijft centraal op tafel staan terwijl borsjtsj (bietensoep) wordt geserveerd. Visschotels in allerlei variaties komen op tafel, gebakken, gekookt, in aspic en gemari-

neerd of gefileerd. Wareniky en pelmeny ontbreken niet; deeglapjes, gevuld met kool en uien, aardappelen, abrikozen of pruimen, buiten de vastentijd met rundvlees, dille en knoflook. Als garnering een takje dille.

Smetana, zure room, geeft aan elk gerecht iets culinairs. Heerlijk zijn de gevulde koolbladeren, holoebtsy (Russisch: goloebtsi) genaamd.

Oekraïners houden van zingen. Hun stemmen zijn vaak ongeschoold, maar in schoonheid heel specifiek. Na de feestmaaltijd wordt er altijd gezongen. Om u daadwerkelijk iets van de sfeer te laten proeven volgt hieronder een recept van de ‘holoebtsy’/‘goloebtsi’, ‘gevulde koolbladeren’.

Frans van den Brand

Tekst en foto's

Goloebtsi Zowel in de keuken van het Bobrenjov-klooster in Kolomna (Rusland) als ten huize van de familie Rovoga in Khimky, onder de rook van Moskou, hebben de beide Tatjana's, kokkinnen, mij ingewijd in de geheimen van de Russische keuken. Met eenvoudige ingrediënten blonk Tatjana uit in culinair vegetarische hoogstandjes, daarmee monniken en gasten telkens weer verbazend. Hier werd mij duidelijk hoe je de vastentijd goed kunt doorkomen. Tatjana Rovoga erfde haar liefde voor de kookkunst van haar vader, een topkok. Haar recept is eenvoudig; het resultaat verrassend. Zullen we? U hebt nodig: een witte kool (kapoesta), een pond rundergehakt, twee flinke uien, gedroogd brood of enkele beschuiten, 250 cl. slagroom (in plaats van smetana), een ei, gedroogde of verse dille, peterselie en selderij, peper, zout, 50 gram roomboter en een ovenschaal.

De ovenschaal gelijkmatig invetten met roomboter. De bladeren voorzichtig lossnijden van de kool, daarna in stukken knippen ter grootte van een bladerdeeglapje. Om de bladeren soepel te maken deze ongeveer 5 minuten poecheren in kokend water. De uien in hele kleine stukjes snijden om deze samen met de fijngeknipte dille, peterselie, selderij, fijn gemaakt brood, het ei, zout en peper door het gehakt te mengen. De koolbladeren royaal vullen met rolletjes gehakt en deze dicht naast elkaar in een ovenschaal leggen. Met slagroom overgieten en in een voorverwarde oven 175 graden 30 à 40 minuten laten stoven.

Van alles kun je doen met eigengemaakte smetana. Roer 250 cl. geklopte slagroom, al dan niet met suiker, door 500 cl. kwark. Een heerlijk nagerecht in combinatie met vruchten. De opgeklopte, witte massa roept de Russische winter op het bord tot leven en laat zich gemakkelijk vormen. Zet er een sleetje of kerststerretje van chocola op en je hebt een exclusief kerstdessert. Een zinvol Kerstfeest voor u allen! (FvdB)

BEZOEK BISSCHOP AAN ARMEENS- APOSTOLISCHE KERK

Op zondag 5 oktober bezocht mgr. Van Burgsteden, vanuit de rooms-katholieke bisschoppen-conferentie referent voor oecumene, de Armeens-apostolische kerk van de H. Geest aan de Kromboomssloot in Amsterdam. Het was het eerste bezoek uit een reeks, waarin de bisschop kennismaakt met de verschillende orthodoxe kerken in Nederland. De bisschop wil interesse tonen voor de oosterse broeders en zusters, zich informeren over hun kerkelijk leven en de oecumenische banden, die er vaak al vanuit de katholieke wereldkerk bestaan, aanhalen.

Hij werd, begeleid door Leo van Leijssen, medewerker oosterse kerken van de Katholieke Vereniging voor Oecumene, hartelijk ontvangen door de geloofsgemeenschap en door pater Gérard Tashjian, die de eigen priester van de parochie vervangt, omdat deze wegens ziekte zijn taak heeft moeten neerleggen. Bisschop Van Burgsteden was aanwezig bij de zondagsviering en sprak met de kerkbezoekers. Daarna informeerden het kerkbestuur en pater Tashjian hem over de Armeens-apostolische

christenen in Amsterdam en omgeving.

De Armeens-apostolische christenen worden gerekend tot de groep oosterse christenen die men doorgaans met 'oriëntaals-orthodoxen' aanduidt. Reeds in de Gouden Eeuw vestigden zich Armeense kooplieden in Amsterdam. In 18e eeuw verwierven ze zich een eigen kerkgebouw aan de Kromboomssloot. Door een teruglopen van het aantal Armeniërs in de 19e eeuw verkocht de gemeenschap het gebouw om het eind jaren '80 van de vorige eeuw weer terug te kopen. Ondertussen is de Armeens-apostolische gemeenschap door de immigratie vanuit met name Armenië, Rusland, Turkije en Irak gegroeid tot tegen de 10.000 in Nederland.

BRANDSTICHTING SYRISCH- ORTHODOXE KERK OPGELOST

Twee jongens van veertien en zeventien jaar uit Rijssen hebben een brandstichting bekend bij de Syrisch-orthodoxe kerk in Rijssen. Het tweetal gooide in de nacht van zaterdag 6 september een brandend voorwerp door een ruit van het gebouw. Ze zijn voorgeleid aan de officier

van justitie. De politie hield ook nog een 27-jarige vrouw uit Rijssen aan die van medeplichtigheid wordt verdacht. Zij zou de jongens de aansteker hebben geleverd om daarmee brand te kunnen stichten. Uit het onderzoek is volgens de politie niet gebleken dat de jongens en de vrouw betrokken waren bij eerdere brandstichtingen bij de Syrisch-orthodoxe kerk. Bron: De Twentsche Courant Tubantia 08-10-2003

MARONITISCHE PATRIARCH IN BRUSSEL

Op zondagavond 12 oktober ging kardinaal Boutros Nasrallah Sfeir, patriarch van Antiochië voor de Maronieten, voor in een plechtige eucharistieviering volgens de Maronitische ritus in de St. Michielskathedraal te Brussel. Het bezoek stond in het teken van een pastorale rondreis door West-Europa (25/9 - 4/11). Tijdens het bezoek aan België (12/10 - 14/10) had de patriarch ontmoetingen met de Belgische burgerlijke overheid en de wetenschappelijke wereld (Universiteit Catholique van Louvain-la-Neuve, Wallonië). Verder sprak hij met Maronieten en Libanezen uit België, Nederland en

Maronitische migranten demonstreren in Brussel voor meer politieke vrijheid in Libanon bij pastoraal bezoek van hun patriarch Sfeir aan West-Europa.

Luxemburg.

De patriarch onderstreepte dat Libanon zijn Maronitische gelovigen nodig heeft bij de opbouw van het land.

Velen verlieten het land vanwege de Libanese Burgeroorlog (1975-1990) en de nasleep daarvan, alsook vanwege de economische malaise. Patriarch Sfeir hoopt dat de exodus van christenen uit Libanon wordt teruggedrongen en 'teruggedraaid'. Hij spoorde de gelovigen aan om terug te keren, of, als dat niet mogelijk is, Libanon vaak te bezoeken om contact te houden met de Libanese christelijke wortels. De pastorale rondreizen zijn podia waarop de patriarch zijn niet aflatende commentaren op de politieke ontwikkelingen in Libanon buitenslands voortzet. Hij wordt overal op hoog niveau ont-

vangen door de overheden. De politieke component van de patriarchale rondreis bleek duidelijk toen na de dienst enkele tientallen Libanezen met politiek getinte spandoeken aan de uitgang van de kathedraal stonden.

De Maronitische Kerk is een oosterse katholieke kerk met een eigen Syrische traditie en is vooral gevestigd in Libanon, in zekere mate in West-Syrië en massaal in de westerse emigratie. In België vormen de Maronieten een relatief grote gemeenschap van enige duizenden, terwijl in Nederland slechts ongeveer 600 gelovigen wonen.

PAUS ROEPT CHALDEEUWSE BISCHOPPEN BIJEEN

Paus Johannes Paulus II heeft de bisschoppen van de Chaldeeuwse Kerk in Irak naar Vaticaanstad geroepen, omdat zij er niet geslaagd zijn binnen vijftien dagen een nieuwe patriarch te kiezen. De voormalige Chaldeeuwse patriarch Raphael I Bidawid overleed op 7 juli 2003 (zie Pokrof 2003/4, p. 17). Daarop ontmoetten de 22 bisschoppen elkaar in augustus. Het lukte toen niet om een nieuwe patriarch te kiezen. Vol-

gens het kerkelijke wetboek voor de Oosterse Kerken is de patriarchale keuze na die vijftien dagen een zaak voor de bisschop van Rome (canon 72 paragraaf 2). De bijeenkomst staat gepland voor 2 en 3 december. In Irak wonen 800.000 christenen, ongeveer 3% van de bevolking.

Onder deze christenen is de Chaldeeuwse-katholieke Kerk met meer dan 70% de grootste. Bronnen: Zenit 29-10-2003, Katholiek Nederland.nl 29-10-2003

POKROF JUBILEUMCONCERT

Op zaterdag 4 oktober vierde Pokrof zijn 50-jarige jubileum met een uniek oosters concert. De Sint Cathrien Kerk in 's-Hertogenbosch stroomde vol voor optredens van het Mor Ephrem Koor van Syrisch-orthodoxen uit Enschede, het Seminaristenkoor van het Roemeense Orthodoxe Aartsbisdom van Cluj en het Tilburgs Byzantijns Koor. Pieter Kohnen, hoofdredacteur van Pokrof, sprak over de brede horizon van de oosterse kerken en hun rijke liturgische en spirituele tradities. Hij noemde de avond een spirituele reis in vogelvlucht: 'Een muzikale reis vanuit christelijk Mesopotamië,

het oude bijbelse land ingeklemd tussen Eufraat en Tigris, via de bergen en vlakten van Roemenië naar het 'oude' Rusland.' Het Mor Ephrem koor met dirigent Elias Musake bracht in een half uur de oriëntaalse klanken van zang, instrumentale muziek en poëzie aan het publiek over. Het koor zong Syrisch-orthodoxe kerkliederen en oude Mesopotamische volksliederen. Ook het Roemeense-orthodoxe seminaristenkoor had een gevarieerd repertoire. Na oude gewijde zang van de Roemeense-orthodoxe Kerk, ooit ontleend aan de kerkzang van het oude Byzantium en inmiddels op Roemeense leest geschoeid, zong het koor als tweede een gezang uit de liturgie in een recentere en meer westerse toonzetting. Daarna volgde een waterval van krachtig gezongen volksliederen. Het seminaristenkoor onder leiding van dirigent Petru Stanciu was in Nederland op tournee op uitnodiging van de Nederlandse Oud-katholieke Kerk.

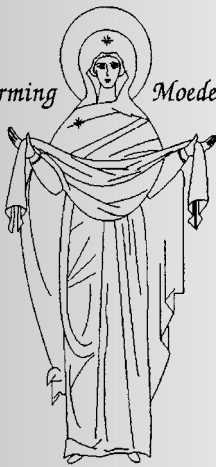
Deze voert al geruime tijd een dialoog met de Orthodoxe Kerken. Vooral de contacten met het patriarchaat van Roemenië zijn goed. Het Tilburgs Byzantijns Koor sloot de avond af met gezangen uit de Rus-

sische liturgie. Onder leiding van dirigent Piet Happel waren het vooral de gezangen uit de Paasliturgie die de schoonheid van de Russische kerkzang ontsloten. Het koor, dat volgend jaar zestig jaar bestaat, verzorgt de zang van katholieke Byzantijnse liturgievieringen. Het bracht een klankvolle afsluiting van een avond die het publiek van de grote verscheidenheid van het oosters christendom liet proeven. Het concert werd een muzikale verklanking van de veelkleurigheid die Pokrof als tijdschrift in woord en beeld probeert te brengen.

Een facsimilé-uitgave van Pokrof sluit het jubileumjaar af. Abonnees ontvingen deze gratis bij het laatste nummer van de jaargang 2003. Extra exemplaren van de facsimilé kunnen worden besteld bij het secretariaat van Pokrof: T 073 6136471, E secretariaat@oecumene.nl à € 5,50 (Nederland), of € 6,50 (België). Exclusief verzendkosten kost de facsimilé € 4,00.

De iconkaarten die eerder dit jaar werden uitgegeven zijn nog volop leverbaar. Leuk voor de Kerstdagen, onder de boom of in de schoen!

De facsimilé werd financieel mogelijk gemaakt door SKaN-fonds.

Katholieke Oosterse Liturgievieringen Dec. 2003 - jan. 2004

Amsterdam (BG)

Occohofje, Nieuwe Keizersgracht 94

Borne

Chaldeeus-katholieke parochie St.
Thomas Apostel (StTh),
St. Stephanuskerk, Stationsstraat 1,
tel. 054-6824400

Delft

Oude Delft 18

's-Gravenhage

Raamweg 42, 2596 HN

Eindhoven

Eikenburg, Aalsterweg 289

Haarlem

Janstraat 41

's-Hertogenbosch

Catharinakerk, Kruisbroederhof 4,
tel.: 073-6148508

Maastricht

Kapel Huize St. Gerlach, Pater
Kustersweg 24, Cadier en Keer

Nijmegen (BG)

Dobbelmannweg 3, tel. 024-3233503

Nijmegen (NBK)

Jozefkerk, Stijn Buijsstraat

Rotterdam

Christus Koningkerk, Statenplein 1,
Rotterdam - Hillegersberg

Tilburg

Klooster MSC, Bredaseweg 204,
tel. 013-4672994

Utrecht (BG)

Herenstraat 6

De illustraties op de kaft:

Vóór en achter: Geboorte van Christus,
miniatur uit Syrisch-orthodox evangelie-
boek (1227) van Hah (Tur Abdin in Noord-
Mesopotamië, thans Oost-Turkije)

Amsterdam: (Byzantijnse Gemeenschap)

Zondag 14 december, 10 u: Goddelijke Liturgie;

Vrijdag 26 december, 10 u: Goddelijke Liturgie.

Amsterdam: (Chaldeeuse parochie St. Thomas)

St. Stephanus-kerk, Kamperloelieweg 209: zie onder
Borne (StTh).

Arnhem: (StTh)

Sacramentskerk, Hunsenstrat 62: zie onder Borne (StTh).

Borne: (Chaldeeuse parochie St. Thomas)

Woensdag 24 december, Kerstavond., 15.30 u: Raza
(Chaldeeuse eucharistie) van Kerstmis.

NB Wegens de overplaatsing van de vorige parochiepriester
naar elders zijn er in afwachting van een nieuwe Chaldeeuse
pastor geen aparte Chaldeeuse vieringen in Nederland.

Delft: (BG)

Zondag 14 december, 10 u: Goddelijke Liturgie;

Zondag 11 januari, 10 u: Goddelijke Liturgie.

Eindhoven: (BG)

Zondag 7 december, 11 u: Goddelijke Liturgie;

Vrijdag 26 december, 11 u: Goddelijke Liturgie.

's-Gravenhage: (BG)

Woensdag 24 december, 19 u: Goddelijke Liturgie in

Zorgvlietkerk, Prins Mauritslaan 10. Gezamenlijke viering
van Rotterdam, Delft en Den Haag;

Zondag 28 december, 10 u: Typika;

Donderdag 1 januari, 11 u: Goddelijke Liturgie;

Dinsdag 6 januari, 10 u: Goddelijke Liturgie;

Zaterdag 24 januari, 19 u: Vesper;

Zondag 25 januari, 10 u: Goddelijke Liturgie;

Iedere woensdag 10 u: Goddelijke Liturgie of Urendienst
en Typika. Zie voor Byzantijnse Gemeenschappen ook hun
Internet-site: www.pokrof.nl

Haarlem: (BG)

Zaterdag 10 januari, 19.30 u: Vesper en Goddelijke Liturgie.

's-Hertogenbosch: (Johannes van Damascusgemeenschap)

Iedere zondag, 10.15 u: Goddelijke Liturgie. Soms, bij
afwezigheid van priester, Metten i.p.v. Goddelijke Liturgie.
Bijzondere vieringen:

Zondag 7 december: Feest van Johannes van Damascus,

10.15 u: Icoonwijding, gevolgd door de Goddelijke Liturgie.

De gezangen worden verzorgd door het Koor van Solisten
uit St. Petersburg, onder leiding van Olga Stupneva, dat 's

midtss het traditionele Kerstconcert zal verzorgen;

Zondag 14 december: Zondag van de Voorouders des

Heren, 10.15 u: Goddelijke Liturgie. In het kader van het
thema van de migrantenweek 'Samenleven in verscheiden-

heid' zijn op deze zondag katholieken, protestanten en
oosterse christenen welkom in onze gemeenschap.

Bijzonder hopen we die dag de moslimgemeenschap van
de moskee aan de Vogelstraat in 's-Hertogenbosch te kun-

nen verwelkomen. Na de liturgie is er gelegenheid elkaar
te ontmoeten en om 12.45 u zal pastor Johan Meijer een

inleiding houden over de historische verwantschap van
christendom en islam in het oude Oosten;

Zondag 21 december, Zondag voor de Geboorte des Heren,
10.15 u: Mettendienst;

Woensdag 24 december, viering van Kerstmis, 23.30 u:

plechtige Nachtliturgie van Kerstmis. Na afloop viert men
nog wat na met een kop chocola, koffie of iets anders. Wie

wat mee wil brengen is van harte welkom om dit te doen.

NB In de morgen van de eerste Kerstdag, donderdag 25
december, en vrijdag 26 december, tweede kerstdag, zijn

er om 10.15 uur geen vieringen;

Zondag 28 december, Zondag na Kerstmis, gedachtenis van
de Rechtvaardige Jozef, Jacobus, de broeder des Heren en de

profeet David, 10.15 u: Goddelijke Liturgie;

Donderdag 1 januari, Nieuwjaarsdag 2004, 11 u: De
Johannes van Damascusgemeenschap viert gezamenlijk met

de parochiegemeenschap die in de Sint Cathrien's zaterdags
bijeen komt, de westerse Eucharistie met elementen uit de

Byzantijnse Liturgie. Op het einde zegent men traditiege-
trouw de Basilius-koek, ter gedachtenis van de kerkvader

Basilius de Grote, wiens feest op 1 januari gevierd wordt;

Zondag 4 januari, viering van het feest van de
Verschijning des Heren, 10.15 u: Goddelijke Liturgie,
gevolgd door de Grote Waterwijding;

Zondag 11 januari, Zondag na Verschijning, 10.15 u:

Mettendienst;

Zondag 25 januari 2004, Zacheïszondag, 10.15 u:

Goddelijke Liturgie. Voor informatie over de diensten:

mevr. Myrjam Corsten, tel.: 073-6148508.

Kortenhof: (Utrechts Byzantijns Koor)

Zondag 18 januari, 10.45 u: Goddelijke Liturgie in

parochie Antonius van Padua, Kerklaan 2.

Maastricht (Cadier en Keer): (BG)

Donderdag 25 december, 11.30 u: Goddelijke Liturgie;

Zondag 18 januari, 11.30 u: Goddelijke Liturgie of Typika.

Nijmegen: (BG)

Woensdag 24 december, 20 u: Goddelijke Liturgie;

Zaterdag 24 januari, 19 u: Goddelijke Liturgie.

Nijmegen: (Nijmeegs Byzantijns Koor)

Elke tweede zaterdag vd maand, 19 u: Goddelijke Liturgie;

Zaterdag 20 december, 19 u: Vespers.

Rotterdam: (BG)

Zondag 7 december, 11 u: Goddelijke Liturgie;

Zondag 4 januari, 11.30 u: Goddelijke Liturgie;

Zondag, 11 u: Goddelijke Liturgie.

Rotterdam: (StTh)

Kerk H. Kruisvinding, Beukendaal 6; zie onder Borne (StTh).

Tilburg: (Tilburgs Byzantijns Koor)

Zondag 14 december, 10.15 u: Goddelijke Liturgie,

Liturgie voor de overledenen;

Zondag 11 januari, 10.15 u: Goddelijke Liturgie.

Utrecht: (BG)

Zondag 21 december, 10.30 u: Goddelijke Liturgie;

Vrijdag 26 december, 10.30 u: Goddelijke Liturgie;

Zondag 18 januari, 10.30 u: Goddelijke Liturgie in kapel

Zorgcentrum West, Kanaalstraat 197.

Woudenberg: (StTh)

St. Catherina-kerk, Willem de Zwijgerlaan 38: zie onder
Borne (StTh).

Colofon

Pokrof verschijnt vijfmaal per jaar en is een
uitgave van de Katholieke Vereniging voor
Oecumene Athanasius en Willibrord.

Redactie:

Leo van Leijns (redactiesecretaris), Daphne van
Roosendaal (bureau-redacteur), Claudia Bisschops,
Frans van den Brand, Dolf Bruinsma, Pieter
Kohnen, Ton Stip.

Administratie en redactiesecretariaat:

Katholieke Vereniging voor Oecumene, Walpoort
10, 5211 DK 's-Hertogenbosch, tel. 073-6136471,
e-mail: secretariaat@oecumene.nl,
internet: <http://www.oecumene.nl>.

De auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud
van hun bijdragen en geven niet de mening van de
redactie weer. De redactie is verantwoordelijk voor
titels en tussenkopjes alsook voor foto's en hun
onderschriften. Voor mogelijke onjuistheden in
aankondigingen van liturgievieringen en evene-
menten kan de redactie niet aansprakelijk worden
gesteld. De redactie behoudt zich het recht voor
ingezonden reacties in te korten of niet te plaatsen.

Opzeggingen dienen vóór 1 december in
's-Hertogenbosch te geschieden, anders worden
men verondersteld abonnee te blijven.

De abonementsprijs is € 14,-, giro 5679145
t.n.v. Tijdschrift Pokrof, 's-Hertogenbosch.
Voor België: 001-3309231-55,
Pokrof t.n.v. Jef Dewisscher, Ieperstraat 24,
02300 Turnhout, tel. 014-413927.

Lay-out en druk: Van Stiphout, Helmond.

LITURGISCHE KALENDER 2003

JANUARI 2004 *nieuwe stijl*

DECEMBER/JANUARI *oude stijl*

ZO 11	ZONDAG NA VERSCHIJNING DES HEREN Nafeest; THEODOSIUS DE GROTE, monnik Ef 4:7-13; Mt 4:12-17	TOON 6	ZO 29	DERTIGSTE ZONDAG NA PINKSTEREN Nafeest; DE ONSCHULDIGE KINDEREN van Bethlehem Gal 1:11-19; Mt 2:13-23	TOON 5
M 12	Nafeest; TATIANA en gezellen martelaren		M 30	ANYSIA van Thessaloniki, martelares	
D 13	Nafeest; ERMYLIIUS en STRATONICUS, martelaren		31	MELANIA van Rome, kloosterlinge	
W 14	Afsluiting van het feest van Verschijning ISAJA, SABBAS en MOSES, martelaren van de Sinai		1	Afsluiting van het Kerstfeest BASILIUS DE GROTE, bisschop van Cesarea in Cappadocië	
D 15	PAULUS, monnik van Thebe		2	SILVESTER, paus van Rome	
V 16	Sint PETRUS' Banden		3	Voorfeest; MALEACHI, profeet	
Z 17	ANTONIUS DE GROTE, monnik		4	Zaterdag vóór de Verschijning des Heren; Synaxis van de ZEVENTIG APOSTELEN	
ZO 18	TWEEËNDERTIGSTE ZONDAG NA PINKSTEREN ATHANASIUS en CYRILLUS, bisschoppen van Alexandrië Kol 3:4-11; Lk 17:12-19	TOON 7	ZO 5	ZONDAG VOOR DE VERSCHIJNING DES HEREN VIGILIE van de Verschijning des Heren 2 Tim 4:5-8; Mk 1:1-8	TOON 6
M 19	MACARIUS DE GROTE, monnik		M 6	VERSCHEENING VAN ONZE HEER, GOD EN VERLOSSER JEZUS CHRISTUS Titus 2:11-14; 3:4-7; Mt 3:13-17	
D 20	EUTHYMIUS DE GROTE, monnik		7	Synaxis van JOHANNES DE DOPER - Nafeest	
W 21	MAXIMUS DE CONFESSOR, priester		8	Nafeest; GEORGIUS, abt van Chozeba	
D 22	TIMOTHEUS, apostel uit de Zeventig		9	Nafeest; POLYEUCTUS, martelaar	
V 23	CLEMENS, bisschop van Ancyra, martelaar		10	Nafeest; GREGORIUS, bisschop van Nyssa	
Z 24	XENIA, abdis		11	Nafeest; THEODOSIUS DE GROTE, monnik	
ZO 25	DRIEËNDERTIGSTE ZONDAG NA PINKSTEREN GREGORIUS DE THEOLOOG, bisschop van Nazianze 1 Tim 4:9-15; Lk 19:1-10 (Zacheüs)	TOON 8	ZO 12	TWEEËNDERTIGSTE ZONDAG NA PINKSTEREN Zondag na Verschijning des Heren Nafeest; TATIANA en gezellen martelaren 1 Tim 4:9-15; Lk 19:1-10 (Zacheüs)	TOON 7
M 26	XENOFON en zijn vrouw MARIA, martelaren		M 13	ERMYLIIUS en STRATONICUS, martelaren	
D 27	Overdracht van de relieken van JOHANNES CHRYSOSTOMUS		14	ISAJA, SABBAS en MOSES, martelaren op de Sinai	
W 28	EFREM DE SYRIËR, monnik		15	PAULUS van Thebe, monnik	
D 29	Overdracht van de relieken van IGNATIUS VAN ANTIOCHIË		16	Sint PETRUS' Banden	
V 30	Synaxis van BASILIUS DE GROTE, GREGORIUS DE THEOLOOG en JOHANNES CHRYSOSTOMUS		17	ANTONIUS DE GROTE, monnik	
Z 31	CYRUS en JOHANNES, onbaatzuchtige artsen en martelaren		18	ATHANASIUS en CYRILLUS, bisschoppen van Alexandrië	

O P R O E P

OOSTERSE CHRISTENEN, KERKEN EN CULTUREN

POKROF

Tijdschrift Pokrof zoekt:

Hoofdredacteur m/v

die als vrijwilliger met een redactie van vrijwilligers een start wil maken met de volgende 50 jaargangen van dit bijzondere tijdschrift over oosters christendom.

Meer informatie:

T 073 6136471
E secretariaat@oecumene.nl

Geachte abonnee,

Wij verzoeken u vriendelijk uw abonnementsgeld voor de komende jaargang nog niet over te maken. Met het eerste nummer van 2004 ontvangt u informatie over de betaalwijze.

Hartelijk dank voor uw medewerking, administratie Pokrof

POKROF

POKROF

1

POKROF

POKROF

POKROF

POKROF

1

POKROF

POKROF

POKROF

Pokroff is een uitgave van de Geografische Vereniging voor Oecumene. Deze familie-uitgave werd financieel mogelijk gemaakt door SKAN.

1

1